

Sotsiaalhoolekande seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Riigikantselei ettevalmistatud tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu hõlmab kriisiolukorraks, eriolukorraks, erakorraliseks ning sõjaseisukorraks ja väiksemateks sündmusteks valmistumist ning nende olukordade lahendamist ja ühtset juhtimist. Sotsiaalhoolekande seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga reguleeritakse sotsiaalteenuste ja -toetuste korraldamist puudutavat, et tagada sotsiaalsüsteemi toimimine kriisolukordades.

Kuivõrd kehtivad õigusaktid käsitlevad tavaolukordades tegutsemist, siis lisatakse muudatustega sotsiaalvaldkonna seadustesse kriisiolukordades teenuste osutamise reeglid ja võimalused, et tagada teenuste järjepidev osutamine. Ühtlasi luuakse selgemad õiguslikud alused kohalikele omavalitsustele (edaspidi *KOV*), ametiasutustele ja teenuseosutajatele teenuste toimepidevuse tagamiseks ja kriisiplaanide koostamiseks ning kriisides erinevate ohustsenaariumide puhul lahenduste leidmiseks. Muudatustega saab ka Sotsiaalkindlustusamet (edaspidi *SKA*) täpsemad juhised riigiteenuste toimimise tagamiseks. Eelnõus esitatud muudatustega toetatakse sotsiaalteenuste pakkujaid olukorras, kus tuleb teha valikuid, et keerulistes olukordades ja piiratud ressursside korral tagada teenuste osutamine.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu on ette valmistanud Sotsiaalministeeriumi hoolekande ja sotsiaalse kaasatuse osakonna hoolekandeteenuste- ja toetuste poliitika juht Tarmo Kurves (tel 5919 0941, tarmo.kurves@sm.ee), sama osakonna nõunikud Elen Preimann (tel: 5913 0628, e-post: elen.preimann@sm.ee) ja Kadri Mets (tel: 5913 7972, e-post: kadri.mets@sm.ee), võrdsuspoliitika ja toimetuleku osakonna nõunik Kaie Pukk (tel: 5913 7981, e-post: kaie.pukk@sm.ee), hüvitiste ja pensionipoliitika osakonna piiriülese sotsiaalkindlustuse juht Leili Eenlo (tel: 5914 3941, e-post: leili.eenlo@sm.ee) ja asekanstleri nõunik Merlin Murumets (tel: 59170157 e-post: merlin.muumets@sm.ee), perede heaolu ja turvaliste suhete osakonna juhataja Liisa-Lotta Raag (tel: 5914 4283, e-post: liisa-lotta.raag@sm.ee), sama osakonna lastekaitsepoliitika juht Helen Jõks (tel: 5913 6865, e-post: helen.joks@sm.ee) ja nõunik Maarja Kärson (tel: 5915 7795, e-post: maarja.karson@sm.ee), sotsiaalala asekanstleri nõunik Tea Varrak (tel: 5919 1257, e-post: tea.varrak@sm.ee).

Eelnõu mõjude hindamise osa on teinud Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakonna analüütikud ja nõunikud: Mari Sarv (tel: 626 9363, e-post: mari.sarv@sm.ee), Svetlana Karpovitš (tel: 626 9362, e-post: svetlana.karpovits@sm.ee), Mari Ader (tel: 626 9157, e-post: mari.ader@sm.ee), Kaili Hendla (tel: 626 9116, e-post: kaili.hendla@sm.ee), Age Viira (tel: 626 9141, age.viira@sm.ee), Liisa Koreinik (tel: 715 3473, e-post: liisa.koreinik@sm.ee) ja Elo Reitalu (tel: 626 9328, e-post: elo.reitalu@sm.ee).

Eelnõu juriidilist kvaliteeti on kontrollinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusloome- ja isikuandmete kaitse nõunik Alice Sündema (tel: 626 9271, e-post: alice.sundema@sm.ee).

Eelnõu on keeletoimetanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeletoimetaja Virge Tammaru (tel: 626 9320, e-post: virge.tammaru@fin.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Riigikantselei poolt välja töötatud ja praegu menetluses oleva tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõuga.

Eelnõuga muudetakse järgmisi seaduste redaktsioone:

- 1) sotsiaalhoolekande seadus avaldamismärkega RT I, 07.03.2023, 44;
- 2) lastekaitse seadus avaldamismärkega RT I, 06.01.2023, 15;
- 3) ohvriabi seadus avaldamismärkega RT I, 06.01.2023, 1;
- 4) perehüvitiste seadus avaldamismärkega RT I, 07.03.2023, 39;
- 5) ravikindlustuse seadus avaldamismärkega RT I, 11.03.2023, 83;
- 6) riikliku pensionikindlustuse seadus avaldamismärkega RT I, 22.02.2023, 9;
- 7) sotsiaalseadustiku üldosa seadus avaldamismärkega RT I, 06.01.2023, 16;
- 8) töölepingu seadus avaldamismärkega RT I, 07.03.2023, 50;
- 9) välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus avaldamismärkega RT I, 03.02.2023, 30.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääldenamused.

Eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses, kuna puudutab sotsiaalteenuste osutamise sisuõuete (nõuded isikutele, ruumidele, tegevuskohtadele, teenuse osutamise tingimused ja tähtajad) muudatusi, mistõttu ei muutu isikuandmete töötlemise põhimõtted ja korraldus.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse eesmärk on tagada erinevates kriisiolukordades inimestele hädavajalike sotsiaalteenuste toimepidevus ning teenuste pakkumise jätkumine ning viia sotsiaalvaldkonna seadused vastavusse tsiviilkriisi ja riigikaitse seadusega, arvestades võimalike kriisiolukordadega. Eelnõuga täpsustatakse ka erinevate sotsiaalteenuste pakkujate rolli ja teenuste pakkumise tingimusi kriisiolukorras.

KOV-idele luuakse võimalus erakorralise või sõjaseisukorra ajaks ja kaks aastat peale sõjaseisukorra lõppemist sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud haridusnõuetele mitte vastava isiku KOV üksuse sotsiaaltöötajana ametisse võtmiseks. Samamoodi luuakse erakorralise või sõjaseisukorra ajaks ja kuni kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist võimalus tööle võtta väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse puhul hooldajaks isikuid, kelle ettevalmistus ei vasta praeguses seaduses toodud nõuetele, kuid kelle puhul tuleb tagada pädeva isiku inimese juhendamine.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osas täpsustatakse kehtiva seaduse sätete sõnastust. Eesmärk on võimaldada SKA-l eriolukorras, erakorralises ning sõjaseisukorras pikendada tasu maksmise kohustuse ülevõtmise tähtaega ja võimaldada inimesel pöörduda sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutaja poole pikema aja jooksul kui tavaolukorras.

Erihoolekandeteenuste puhul puudutavad kriisiolukorras rakenduvad muudatused nii teenust vahetult osutavatele isikutele kui teenuste osutamisele seatud nõudeid, samuti tähtaegadega seotud kohustusi. Muudatuste eesmärgiks on tagada erihoolekandeteenuste paindlik osutamine ka kriisiolukorras.

Muudatused puudutavad ka turvakodu-, lapsehoiu- ja asendushooldusteenuse osutamist erinevates kriisiolukordades. Kõigi nimetatud teenuste puhul on tegemist tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu kohaselt KOV püsivate kriisiülesannetega, mis tähendab, et teenuste osutamine tuleb tagada igas kriisis. Nõudeid leevendatakse nii, et teenuste jätkumine oleks võimalik ka siis, kui suureneb hüppeliselt teenuse vajadus või teenuse tagamiseks on vaja kaasata täiendavat tööjõudu. Muudatused puudutavad nii teenust vahetult osutavatele isikutele kui laste piirarvule seatud nõudeid, samuti nõudeid tervisetõendi esitamisele ja asendushooldusteenuse puhul ka nõudeid teenuse osutamise ajaliste ja ruumiliste piirangutele ning perevanemate tööajale.

Eelnõuga täiendatakse sotsiaalhoolekande seadust normidega, mis sätestavad toimetulekutoetuse määramise ja maksmise erisusi kriisiolukorras, et tagada toimetulekutoetuse väljamaksmine ka kriisiolukorras.

Erisused nähakse ette ka tegevusloa andmisel kriisiolukordades. Ühe muudatusena reguleeritakse kriisiolukorras tähtajalise tegevusloa andmise võimalus. Samuti reguleeritakse tegevusloa kohustusega teenuste puhul võimalus jätkata kriisiolukorras või massilisest sisserändest tingitud hädaolukorras teenuse osutamist kehtivas tegevusloas märgitud tegevuskohast erinevas asukohas või suuremale isikute arvule. Lisaks sätestatakse, et erakorralise ja sõjaseisukorra ajal ei kohaldata tegevusloa nõuet ning see asendatakse SKA teavitamise kohustusega.

Eelnõuga muudetakse lastekaitse seadust, milles sätestatakse erisused kriisiolukorras lapse abivajaduse hindamise ning lapsega töötava isiku taustakontrolli tegemise osas.

Eelnõuga täiendatakse ohvriabiseadust ja lisatakse võimalus teha teenuste sisus leevendusi, kui see on kriisiolukorrast tulenevalt hädavajalik.

Eelnõuga muudetakse riiklike hüvitiste maksmise regulatsiooni selliselt, et oleks võimalik kriisiolukorras hüvitisi paindlikumalt välja maksta. Eelkõige pikendatakse hüvitiste väljamaksmise tähtaega, luuakse võimalus esitada töövõimetuslehte paber kandjal ajutise töövõimetuslehte hüvitise saamiseks. Samuti muudetakse paindlikumaks nõuded, mis on seotud hüvitise saaja kirjaliku nõusoleku saamisega, kuna sõjaolukorras või mobilisatsiooni tõttu ei ole seda alati võimalik anda. Hüvitiste vaatest muudetakse järgmisi seadusi: sotsiaalseadustiku üldosa seadus, perehüvitiste seadust, riikliku pensionikindlustuse seadust, ravikindlustuse seadust ja töölepingu seadust. Töölepingu seaduse muudatus on tingitud vajadusest muuta vanaemapuhkuse kasutamise regulatsiooni paindlikumaks.

Eelnõuga muudetakse ka välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadust, milles täpsustatakse massilisest sisserändest tingitud hädaolukorras rahvusvahelise kaitse majutusekeskuse teenuse osutamise seoses teenuste korraldajaid, kelleks on SKA ja Terviseamet (edaspidi TA). Lisaks täpsustatakse massilisest sisserändest tingitud hädaolukorras tervisekontrolli läbiviimise ja vältimatu arstiabi andmisega seotud teenuste rahastamist, mis toimub edaspidi riigieelarvest Tervisekassa (edaspidi TerK) kaudu.

Eelnõuga ei muudeta töötuskindlustuse seadust ega töövõimetoetuse seadust, kuivõrd nimetatud valdkonnad liikusid 1. juuli 2023 seisuga Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumisse, kes valmistab vastavate seaduste muutmise eelnõu ette eraldi.

Eelnõule ei ole koostatud väljatöötamiskavatsust, kuna eelnõu menetlus on kiireloomuline, et see saaks jõustuda tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõuga samal ajal (HÕNTE § 1 lg 2 p 1).

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu §-ga 1 muudetakse sotsiaalhoolekande seadust (edaspidi SHS).

Paragrahvi 1 punktiga 1 muudetakse SHS § 13¹, millega reguleeritakse erisusi sotsiaalteenuste osutamisel kriisiolukordades.

Paragrahvi 13¹ lõikes 1 sätestatakse KOV üksuse sotsiaaltöötajale esitatavate nõuete leevendamine ehk miinimum tasandi nõuded, mida erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist on vaja rakendada sotsiaaltöötaja ametisse nimetamisel, et tagada püsivate kriisiülesannete jooksev täitmine. Õigus on võtta avalikku teenistusse sotsiaaltöötajana isik, kes vastab vaid avaliku teenistuse seaduse § 14 lõikes 1 toodud nõuetele. Seega sotsiaaltöötajana võib teenistusse võtta vähemalt keskharidusega täieliku teovõimega Eesti Vabariigi kodaniku, kes valdab eesti keelt seaduses või seaduse alusel sätestatud ulatuses. Erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist ei pea isik vastama SHS § 16¹ toodud nõudele, ehk tal ei pea olema kutseeaduse alusel välja antud sotsiaaltöötaja kutset või riiklikult tunnustatud kõrgharidust sotsiaaltöös või sellele vastavat kvalifikatsiooni. Ametisse nimetatava sotsiaaltöötaja juhendamise tagab KOV üksus vastavalt ametnikul täita tuleva töö iseloomust. Sõjaseisukorra lõppedes on KOV üksusel sellistel alustel ametisse nimetatud sotsiaaltöötajat võimalik rakendada kuni kaks aastat peale sõjaseisukorra lõppemist. Eriolukorra lõppemise järgselt sellist erisust ei rakendata. Pärast üleminekuaja lõppemist rakenduvad SHS § 16¹ toodud nõuded sotsiaaltöötaja ametisse nimetamise osas täies ulatuses.

Paragrahvi 13¹ lõikes 2 leevendatakse nõudeid hooldustöötajale, kes osutab väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist. Tööle võib võtta isiku, kes on täisealine, teovõimeline ja kellel ei ole täidetud § 22 lõikes 4 sätestatud ettevalmistusnõuded. Üldhooldusteenuse osutajal tuleb sellise isiku hooldustöötajana tööle võtmisel tagada töötaja juhendamine § 22 lõikes 4 sätestatud nõuetele vastava hooldustöötaja poolt. Tegemist on SHS-is sätestatud nõuete leevendamisega. Teenuse osutajal on õigus jätkata eelpool nimetatud isiku kasutamist hooldustöötajana kuni kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist. Eriolukorra lõppemise järgselt sellist erisust ei rakendata. Pärast üleminekuaja lõppemist rakenduvad SHS § 22 lõikes 4 toodud nõuded hooldustöötajale tööle võtmisel või juba tööle võetuile täies ulatuses.

Kuna erakorralise või sõjaseisukorra ajal ei rakendata SHS § 152 toodud tegevusloa nõuet, siis ei tule eelpool nimetatud kriisiolukordade ajal üldhooldusteenuse osutajal esitada SKA-le infot tööle võetud hooldustöötajate haridusnõuete vastavuse kohta. Küll aga taastub vastava info edastamise kohustus SHS toodud nõuetele vastavate või erisätte alusel ajutiselt täidetud hooldustöötaja töökohal töötava isikute osas peale erakorralise või sõjaseisukorra lõppemist.

Üldhooldusteenuse osutaja kohustuseks jääb erakorralise või sõjaseisukorra ajal tööle võetava isiku nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse § 13 lg 8 toodu rakendamine, ehk teenuse osutaja peab nõudma tööle asujalt kirjalikus taasesitamist võimaldavas vormis kinnitust selle kohta, et tal ei ole tuvastatud nakkushaigust, talle teadaolevalt ei põe ta nakkushaigust ja tal ei ole nakkushaiguse sümptomeid ning tagama, et tööle asuja või töötaja esitaks nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta kirjaliku tervisetõendi hiljemalt 90 kalendripäeva möödumisel eriolukorra, erakorralise seisukorralise või sõjaseisukorra lõppemisest arvates.

Paragrahvi 13¹ lõikes 3 täpsustatakse kehtivat sõnastust, mis võimaldab eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal peatada SHS § 64 lõikes 5 sätestatud tähtaja kulgemise. Tegemist on kehtiva sättega, mille vajadus tõstus koroonaviiruse leviku tõttu kehtestatud eriolukorrast ja millest on võrreldes varasemaga välja jäetud erihoolekannet puudutav osa, mis on reguleeritud uues §-s 13². Tähtaegade kulgemise peatumine puudutab maksimaalset aega, mille jooksul peab inimene pöörduma sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutaja poole selleks, et kehtiks SKA poolne tasu maksmise kohustuse ülevõtmise otsus. Tavaolukorras on maksimaalseks ajaks SHS § 64 lõike 5 kohaselt 60 kalendripäeva alates SKA kohustuse maksmise ülevõtmise otsusest või järjekorra teatest, kuid eriolukorras, erakorralises seisukorras või sõjaseisukorras on põhjendatud tähtaegade kulgemise peatumine. Nii saab inimene teenuseosutaja poole pöörduda pärast kehtestatud olukorra lõppemist ning ei kaota õigust teenuse eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmisele.

Paragrahvi 13¹ lõikes 4 täpsustatakse kehtivat seaduse sõnastust, mis võimaldab eriolukorras, erakorralises või sõjaseisukorras valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul pikendada sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmise tähtaega kuni eriolukorrast, erakorralisest seisukorrast või sõjaseisukorrast tingitud ümberkorralduse vajaduse äralangemiseni. Tegemist on kehtiva sättega, mille vajadus tõstus koroonaviiruse leviku tõttu kehtestatud eriolukorrast ja millest on võrreldes varasemaga välja jäetud erihoolekannet puudutav osa, aga mis on reguleeritud uues §-s 13². Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmise otsuses määratakse muuhulgas aeg, millise aja jooksul võtab riik üle isiku eest tasu maksmise kohustuse. Eriolukorras, erakorralises või sõjaseisukorras võib tekkida olukord, kus isikul ei ole võimalik rehabilitatsiooni teenust saada temast sõltumatute asjaolude tõttu. Seetõttu on asjakohane võimaldada SKA-l pikendada sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmise tähtaega tagamaks õigustatud isiku teenuste saamist seni kui teenuse saamist takistavad asjaolud on ära langenud.

Paragrahvi 1 punktiga 2 täiendatakse SHS-i uute §-dega 13²–13⁴, millega reguleeritakse kriisiolukorras erinevate sotsiaalteenuste osutamise ja toimetulekutoetuse määramise ja maksmise erisusi.

Paragrahvis 13² sätestatakse erisused erihoolekandeteenuste osutamisele kriisiolukorras.

Paragrahvi 13² lõikes 1 sätestatakse, et eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal, kui see on vältimatult vajalik erihoolekandeteenuse osutamise jätkamiseks, võib lisaks SHS § 86 lõikes 1 sätestatud isikutele erihoolekandeteenust vahetult osutada ka füüsiline isik, kellel on vähemalt põhiharidus ja kellele on tagatud juhendamine § 86 lõikes 1 sätestatud nõuetele vastava isiku poolt. Kui tavaolukorras nõutakse tegevusjuhendajalt, et omandatud oleks vähemalt keskharidus ja vajalik erialane ettevalmistus või sobiv kutse- või kõrgharidus erihoolekandeteenuse osutamiseks, siis eriolukorra ajal võib teenuseosutamise jätkamiseks olla vajalik tööle võtta madalama haridustasemega inimesi, kes juhendamisel saavad tegevusjuhendaja tööülesandeid täita.

Paragrahvi 13² lõikes 2 sätestatakse, et erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kahe aasta jooksul sõjaseisukorra lõppemisest, kui see on vältimatult vajalik erihoolekandeteenuse osutamise jätkamiseks, võib lisaks SHS § 86 lõikes 1 sätestatud isikutele erihoolekandeteenust vahetult osutada ka füüsiline isik, kes on täisealine, teovõimeline, kes ei ole karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest ja kellele on tagatud juhendamine § 86 lõikes 1 sätestatud nõuetele vastava isiku poolt. Erakorralise või sõjaseisukorra ajal on ei saa erihoolekandeteenuse osutaja ilmselt valida, millise haridusega inimesi ta tegevusjuhendajana tööle võtab. Iga abikäsi on teretulnud olukorras, kus palju tegevusjuhendajaid võib olla töölt eemal. Inimeste eest hoolitsemise töö puhul on siiski oluline, et abistaja oleks teovõimeline ja ei oleks karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest. Sõjaseisukorra

lõppedes ei saa eeldada, et teenusosutajal on võimalik leida vajaliku ettevalmistusega tegevusjuhendajaid, seetõttu kehtib ajutine nõue veel ka kahe aasta jooksul peale sõja lõppu. Erihoolekandeteenuste sihtgrupiga tegelemise puhul on aga oluline, et vajaliku ettevalmistuseta inimesed oleksid oma töös juhendatud nõuetele vastava isiku poolt.

Paragrahvi 13² lõikes 3 sätestatakse, et sõjaseiskorra ajal võib erihoolekandeteenuse kasutaja teenuskohta kaotamata teenuselt eemal olla tavapärase kahe kuu asemel kuni 14 päeva. Sõjaseisukorras, kus abivajajate hulk võib hüppeliselt kasvada, ei saa lubada, et teenuskohta, mida kellelgi teisel võib väga vaja olla, ei kasutata enam kui 14 päeva. Erandina on isikul lubatud eelpool sätestatud tähtajast kauem teenuselt eemal olla vaid talle statsionaarse tervishoiuteenuse osutamise korral.

Paragrahvi 13² lõikes 4 sätestatakse eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal SHS § 71 lõigetes 6 ja 7 sätestatud tähtaegade pikenemine ühe kuuni. Tavaolukorras peab erihoolekandeteenust saama suunatud isik pöörduma erihoolekandeteenuse osutaja poole suunamisotsuses märgitud teenuse osutamiseks kokku lepitud tähtpäeval, kuid igapäevaelu toetamise teenuse, töötamise toetamise teenuse ja toetatud elamise teenuse puhul hiljemalt kolme päeva jooksul, kogukonnas elamise teenuse ja ööpäevaringse erihooldusteenuse puhul seitsme päeva jooksul ja sundravilt või tahtevastaselt ravilt vabanev ja kohtumäärusega erihoolekandeteenust saama suunatud isik hiljemalt kümne päeva jooksul kokkulepitud tähtpäevast arvates. Kriisiolukorras võib teenusele jõudmisel olla takistusi, mistõttu teenusele jõudmise tähtaega pikendatakse ja isik peab teenusele jõudma ühe kuu jooksul kokkulepitud tähtpäevast arvates.

Paragrahvi 13² lõikes 5 sätestatakse, et eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib SKA valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul pikendada erihoolekandeteenuse osutamise tähtaega kuni eriolukorrast, erakorralisest või sõjaseisukorrast tingitud ümberkorralduse vajaduse äralangemiseni. Kriisiolukorras, mis mõjutab erihoolekandeteenuse osutamist, võib tekkida olukord, kus inimese teenusele suunamine lõpeb ja teenuseosutajal ega SKA-l ei ole võimalik õigeaegselt teostada vajalikke toiminguid teenusele suunamise jätkumiseks. Näiteks ei pruugi teenuseosutajal olla võimalik hinnata vastavalt §83 lõige 1 punktis 11 nõutule kolm kuud enne inimese suunamisotsuses märgitud teenuse osutamise lõpetamise kuupäeva saabumist inimesele osutatud teenuse eesmärkide täitmist või täitmata jätmist ja isikule teenuse osutamise jätkamise vajadust ning esitada SKA-le kirjalikku hinnangut teenuse eesmärkide täitmise või täitmata jätmise ja isikule teenuse osutamise jätkamise vajaduse kohta. Samuti ei pruugi kriisiolukorras olla otstarbekas SKA ressursi kasutamine suunamisotsuste pikendamisega tegelemine. Kriisiolukorras on oluline, et teenuse osutamine inimesele, kes tavaolukorras on hinnatud toetust vajavaks, jätkuks kuni ümberkorralduste vajaduse äralangemiseni, misjärel, tavaolukorra taastudes, hinnatakse inimese teenuse osutamise jätkumise vajadust ning vajaduse olemasolul teenusele suunamist jätkatakse. See säte on tulenevalt COVID-19 kriisi vajadusest juba SHS-is olemas, kuid eelnõuga luuakse erihoolekandeteenuste osutamiseks kriisiolukordades eraldi paragrahv ning täpsustatakse, et erihoolekandeteenuse osutamise tähtaega pikendatakse siis kui eriolukord, erakorraline või sõjaseisukord mõjutab erihoolekandeteenuse osutamist.

Paragrahvi 13² lõigetes 6–8 sätestatakse erihoolekandeteenuse osutaja kohustused erakorralise või sõjaseisukorra ajal. Mainitud kriisiolukordades on teenuseosutaja kohustus teha endast olenev teenuse toimimise jätkumiseks. Selleks tuleb kõikide erihoolekandeteenuste puhul lähtuvalt teenust kasutava isiku vajadustest tagada isiku turvalisus ja abistada teda enese eest hoolitsemisel. Kogukonnas elamise teenuse ja ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kohustus on lisaks eelnevale tagada isikule majutus ja toitlustamine ning ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja

kohustus on järgida tervishoiuteenuse osutaja poolt isikule määratud raviskeemi ja omada ülevaadet ööpäevaringset erihooldust saava täisealise isiku viibimiskohast.

Paragrahvi 13² lõikes 9 sätestatakse, et eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal ei kohaldata § 99 lõikes 3 ja § 102 lõike 1 punktis 4 sätestatud. Kriisiolukorras võib teenuse toimimise jätkumiseks olla vajalik ja möödapääsmatu, et kogukonnas elamise teenusel osutatakse intellektipuudega ja psüühikahäiretega inimestele teenust samades ruumides ja samamoodi ööpäevaringseid erihoolekandeteenuseid samades ruumides teiste ööpäevaringsete hooldusteenustega.

Paragrahvi 13² lõikes 10 sätestatakse, et eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal ei kehti ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajale kohustus saada teenust saava isiku seaduslikult esindajalt nõusolek, kui teenuse osutaja peab teenuse kasutaja viima tegevusloal märgitud kohast väljapoole. Küll aga tuleb seaduslikku esindajat sellest teavitada esimesel võimalusel.

Paragrahvis 13³ sätestatakse erisused kriisiolukorras lapsele turvakodu-, lapsehoiu- ja asendushooldusteenuse osutamisele.

Paragrahvi 13³ lõikes 1 sätestatakse nõuded, mida kriisiolukorras tuleb arvestada turvakoduteenust vahetult osutavate isikute puhul. Sellises olukorras tuleb tagada vähemalt SHS § 36 lõikes 1 sätestatud nõuete järgimine, see tähendab, et teenust tohib vahetult osutada isik, kelle hooldusõigust lapse suhtes ei ole piiratud või täielikult ära võetud, keda ei ole kõrvaldatud eestkostja, hooldaja või hoolduspere vanema kohustuste täitmisest ja kellel ei ole sõltuvust alkoholist, narkootilistest või psühhotropsetest ainetest. Kehtima jäävad ka üldised lastega töötamise piirangud, mis tulenevad LasteKS §-st 20 (kuigi erandlikel asjaoludel on võimalik isik lastega seotud tööle võtta või vastav tegevusluba väljastada ka ilma eelnevat taustakontrolli tegemata, vt eelnõuga tehtavad LasteKS-i muudatused). Kriisiolukorras võib seega loobuda tavaolukorra haridusnõudest ning täienduskoolitusnõudest (SHS § 36 lg 2). Erisused kriisiolukorras teenust vahetult osutavale isikule on vajalikud, kuna olenevalt kriisiolukorra iseloomust võib olla vaja kaasata olulisel määral uusi isikuid teenuse osutamisse. Selline olukord võib tekkida tänu teenusevajaduse märkimisväärsele kasvule või seniste töötajate asendamise vajadusele. Ka ajutise või leevendatud nõuetele vastavate inimeste tööle võtmise eest vastutab eelkõige teenuseosutaja, kes hindab isikute sobivust ning tagab esmase vajaliku juhendamise ka neile, kes tööks varasemat ettevalmistust ei oma. Sõjaseisukorra, kui kõige tõsisema kriisiolukorra puhul, ei pruugi kohe olla võimalik taastada kriisiolukorrale eelnenud tavapärast olukorda. Seetõttu nähakse ette võimalus, et tavapärastele nõuetele vastavus tuleb taastada kahe aasta jooksul pärast sõjaseisukorra lõppemist.

Paragrahvi 13³ lõigetes 2–4 sätestatakse erisused lapsehoiuteenusele. Lõikes 2 nähakse ette, et eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal, kui see on teenuse osutamise jätkamiseks vältimatult vajalik, jäetakse kohaldamata SHS § 45³ lõike 2 punktides 1 ja 2 ning sama paragrahvi lõikes 3 sätestatud nõuded, mis reguleerivad laste arvu hoiukohas ning raske- ja sügava puudega ning alla 3-aastaste laste ning täisealiste hooldust vajavate isikute arvestamise erisusi. Nõuete leevendamine võimaldab teenusevajaduse ootamatu või ajutise kasvu puhul või ka evakuaatsiooniolukorras, jätkata teenuse pakkumist laiendatud kujul eelkõige olemasolevate teenuseosutajate juures, kes eelduslikult juba omavad teadmisi ja kompetentsi teenuse osutamiseks. Lõikes 3 toodud erisus puudutab nakkushaiguste tõendi esitamise nõudest loobumist eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõja seisukorra ajal. Antud sättes toodud erisus puudutab isikuid, kes elavad lapsehoiuteenuse osutamise samades ruumides (va kui teenust osutatakse lapse enda eluruumis). Nõudest loobumine on mõistlik, kuna neis olukordades ei pruugi olla võimalik tõendit esitada ning samuti võimaldab see vähendada halduskoormust tõendite menetlemisega seoses, mille arvelt on võimalik täita kriisiolukorras muid pakilisemaid ülesandeid. Lõikega 4 sätestatakse, et

kriisiolukorras, mis mõjutab oluliselt lapsehoiuteenuse osutamist peab lapsehoidja vastama vähemalt SHS § 45⁴ lõikes 1 sätestatud nõuetele ning lisaks peavad olema tal sobivad isikuomadused. Seega võrreldes tavapärase olukorraga võib neil juhtudel kaasata teenuse osutamisse isikuid, kelle puhul ei ole täidetud SHS § 45⁴ lõike 2 nõuded st loobuda võib kutsenõude, haridusnõude ning esmaabikoolituse nõude täitmisest. Selline vajadus võib tekkida tänu teenusevajaduse märkimisväärsele kasvule või nt seniste töötajate kriisiolukorras asendamise vajadusele (nt pandeemia olukorras, kus toimub töötajate masshaigestumine vms). Ka ajutise või leevendatud nõuetele vastavate inimeste tööle võtmise eest vastutab eelkõige teenuseosutaja, kes hindab isikute sobivust ning tagab esmase vajaliku juhendamise ka neile, kes selleks varasemat ettevalmistust ei oma. Sõjaseisukorra, kui kõige tõsisema kriisiolukorra puhul ei pruugi kohe olla võimalik taastada kriisiolukorrale eelnenud tavapärast olukorda. Seetõttu nähakse ette võimalus, et tavapärasele nõuetele vastavus tuleb taastada kahe aasta jooksul pärast sõjaseisukorra lõppemist.

Paragrahvi 13³ lõigetes 5–10 sätestatakse kriisiolukorras rakendatavad erisused asendushooldusteenuse osutamise nõuete osas. Lõikega 5 nähakse ette võimalus, et erakorralises või sõjaseisukorras võib vanema nõusolekul asendushooldusteenust lühiajaliselt osutada pikemalt kui SHS § 45⁵ lõike 3 punktis 2 sätestatud tähtaeg seda tavaolukorras võimaldab. Sellist võimalust võib kasutada juhul kui see on konkreetsest kriisiolukorras tulenevatel asjaoludel põhjendatud ja teenust vajava lapse huvides. Sellised olud on väga erakordsed ning võivad kaasa tuua peredes olukordi, kus lapse vanemad ei pruugi pikema aja jooksul saada ise oma laste eest hooldust kanda, kas tervise või ka riigikaitse töökohustuste tõttu. Eelkõige püütakse sellises olukorras leida lahendusi lapse enda pere- ja lähedaste ringist, kuid ei saa välistada, et ka asendushooldusteenuse vajadus võib antud sihtgrupi puhul kasvada. Lõikes 6 nähakse ette erisused laste arvu osas nii asendushooldusteenuse osutamisel asenduskodus, perekodus kui ka hooldusperes. Kui tavaolukorras on asendus- ja perekodus laste piirarvuks kuus last ning hooldusperes neli last (sh pere enda alla 14-aastased lapsed ja hooldust vajavad isikud), siis eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal neid piirarve järgida ei tule. Kuna piirarve selliste erakordsete olukordade ajal laste teenusele paigutamisel ei tule järgida, puudub vajadus ka SKA-ga piirarvust suuremate paigutuste kooskõlastamiseks. Piirarvu suurendamine võib vajalikuks osutada kui kriisi iseloomust lähtuvalt tõuseb oluliselt teenuse vajadus ning teenuse osutamine tuleb tagada operatiivselt paljudele lisanduvatele lastele. Kuna peale eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra lõppemist ei pruugi koheselt olla võimalik taastada kriisiolukorrale eelnenud tavapärast olukorda, nähakse ette võimalus, et tavapärasele nõuetele vastavus tuleb taastada kahe aasta jooksul peale kriisiolukorra lõppemist. Lõikega 7 sätestatakse, et erakorralise või sõjaseisukorra ajal loobutakse SHS § 45⁵ lõigetes 4 ja 5 sätestatud piirangutest, mille kohaselt ei tohi samades ruumides osutada asendushooldusteenust erinevatele sihtgruppidele ning turvakoduteenust. Koos nõudest loobumisega kaob ka vajadus SKA-iga kooskõlastamise järele. Selline erisus nähakse ette vaid väga erandlikes olukordades erakorralise või sõjaseisukorra ajal, mil tavapärase elukorraldus häirub ning peamiseks muutub lastele turvalise esmase hoolduse pakkumine. Lõikes 8 täpsustatakse, millistele nõuetele peab vastama asendushooldusteenust vahetult osutav isik sellises kriisiolukorras, mis mõjutab oluliselt asendushooldusteenuse osutamist. Nõuded, mille osas võrreldes tavaolukorraga sellisel juhul leevendusi võib teha on perevanemate vanusepiirang (25-eluaastat), lapsega töötamise kogemus, haridusnõue, täienduskoolituse läbimise nõue ning nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta tervisetõendi nõue. Selline vajadus võib tekkida tänu teenusevajaduse märkimisväärsele kasvule või nt seniste töötajate kriisiolukorras asendamise vajadusel. Ka ajutise või leevendatud nõuetele vastavate inimeste tööle võtmise eest vastutab eelkõige teenuseosutaja, kes hindab isikute sobivust ning tagab esmase vajaliku juhendamise ka neile, kes selleks varasemat ettevalmistust ei oma. Sõjaseisukorra, kui kõige tõsisema kriisiolukorra puhul ei pruugi kohese olla võimalik taastada kriisiolukorrale eelnenud tavapärast olukorda. Seetõttu nähakse ette võimalus, et tavapärasele nõuetele vastavus tuleb taastada kahe aasta jooksul pärast sõjaseisukorra lõppemist. Lõikes 9 tehakse erisus lapsele vahetult

teenust osutavate isikutega ühist eluruumi jagavate isikute suhtes (kui asendushooldusteenust osutatakse nende eluruumides) ning kriisiolukorras neilt isikutel nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta tervisetõendit ei nõuta. Nõudest loobumine on mõistlik, kuna neis olukordades ei pruugi olla võimalik tõendit esitada ning samuti võimaldab see vähendada halduskoormust tõendite menetlemisega seoses, mille arvelt on võimalik täita kriisiolukorras muid pakilisemaid ülesandeid. Lõige 10 puudutab asendushooldusteenust osutavate perevanemate minimaalset- ja maksimaalset tööaega SHS-s, mille osas on lubatud teha erisusi erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal, kui see on vältimatult vajalik asendushooldusteenuse osutamise jätkamiseks. Erisuse loomine annab võimaluse nii asendushooldusteenuse osutajatele kui ka perevanematele jätkata kriisiolukorras paindlikult teenuse osutamist kui puudub võimalus SHS-s sätestatud nõuete järgimiseks. Kui minimaalse- ja maksimaalse tööaja piirangu järgimine ei ole võimalik, tuleb teenuseosutajal nii hästi kui võimalik tagada perevanemale puhkamise ning tervise taastamise võimalused.

Paragrahvis 13⁴ sätestatakse erisused toimetulekutoetuse määramisele ja maksmisele kriisiolukorras.

Paragrahvi 13⁴ lõikes 1 sätestatakse erisus ulatusliku evakuatsiooni korral eluasemekulude arvestamise kohta toimetulekutoetuse määramisel. Tavaolukorras võetakse toimetulekutoetuse määramisel eluasemekulusid arvesse selle eluaseme osas, kus toimetulekutoetuse taotleja alaliselt elab ja mis asub selle KOV üksuse haldusterritooriumil, kust toetust taotletakse. Kriisiolukorras, kui on toimunud laiaulatuslik evakuatsioon ja inimesed lahkuvad alalisest elukohast teise KOV üksuse haldusterritooriumile, on võimalus toimetulekutoetust taotleda evakuatsioonikoha KOV üksuse haldusterritooriumil ja toetuse määramisel arvestatakse eluasemekulusid selle eluaseme osas, kus alaliselt elatakse. Sätte eesmärk on vältida inimeste võlgnevuste tekkimist olukordades, mis võivad tekkida juhul kui eluasemekulusid ei saa toetuse määramisel arvestada ja seetõttu võivad jääda eluasemekulude arved tasumata.

Paragrahvi 13⁴ lõikes 2 täpsustatakse toimetulekutoetuse määramist ja maksmist sularahas, juhul kui erakorralise seisukorra ja/või sõjaseisukorra ajal ei ole võimalik toetuse maksmine isikute arvelduskontodele. Toimetulekutoetuse maksmine tavaolukorras on reguleeritud SHS § 134 lõikes 6, mille alusel maksab KOV üksus arvestatud toimetulekutoetuse summa kolme tööpäeva jooksul otsuse tegemise päevast arvates vastavalt sotsiaalseadustiku üldosa seaduse § 28 lõikele 3 või posti teel või sularahas, arvestades taotleja eelnevalt väljendatud vastavasisulist soovi. Suuremahulises sularahas toetuste väljamaksmisel on oluline, et KOV üksuse ametnike töökoormus oluliselt ei suureneks. Kriisiolukorras toimub sularaha väljastamine ja vedu paberrahades, seega on oluline, et toetuse väljamakse summa on täissummas eurodes, et vältida sentidega arveldamine. Toimetulekutoetust võib sel juhul määrata ja maksta täissummana eurodes, kasutades 0 või 5-ga lõppevaid summasid, ümmardades toetuse suurust inimese kasuks. Kui sularahas toetuse väljamaksmist ei ole võimalik teha kolme tööpäeva jooksul otsuse tegemisest, võib maksta toetuse välja sularahas mõistliku aja jooksul.

Paragrahvi 1 punktiga 3 täiendatakse SHS-i uue §-ga 155¹, millega sätestatakse tegevusloa andmise erisused ja teavitamiskohustus kriisiolukorras.

Paragrahvi 155¹ lõikes 1 nähakse SHS §-s 151 sätestatud tegevusloa nõudega hõlmatud sotsiaalteenuste puhul ette SKA-le õigus lisada tsiviilkriisi lahendamiseks välja kuulutatud kriisiolukorras tegevusloale kõrvaltingimus tegevusloa tähtaja kohta. Majandustegevuse seadustiku üldosa seadusest lähtuvalt moodustab tegevusloa regulatsiooni eseme põhiregulatsioon ja kõrvaltingimused. Antud põhiregulatsioon on loakohustusega tegevusalal ettevõtja

majandustegevuse alustamise ja teostamise lubamine. Kui tegevusluba antakse seaduses sätestatud juhul tegutsemiseks konkreetsetes tegevuspiirkonnas või -kohas, kuulub tegevusloa põhiregulatsiooni ka tegevuspiirkond või -koht. Tegevusloa kõrvaltingimus on mistahes tingimus või kohustus, mis ei ole põhiregulatsioon, sealhulgas tingimused, mis täiendavad tegevusloa põhiregulatsioonist tuleneva majandustegevuse alustamise või teostamise tingimusi, nähes näiteks ette tegevusloa tähtaja. Käesoleva lõike puhul on SKA-l võimalus anda kriisiolukorras tegutsemiseks teatud tingimustel tähtajaline tegevusluba, et teenuste osutamine saaks kriisiolukorras jätkuda, kuigi teenuse osutaja ei vasta kõigile põhiregulatsiooni tavapärastele tingimustele.

Käesoleva paragrahvi lõikes 4 välistatakse erakorralise või sõjaseisukorra ajaks tegevusloa nõude kohaldamine, mistõttu neis olukordades lõikes 1 toodud kõrvaltingimust ei ole SKA poolt võimalik rakendada.

Kriisiolukorra võib Vabariigi Valitsus kehtestada ka piirkondlikult ühe või mitme maakonna või KOV üksuse territooriumil. Sel juhul kehtib kriisiolukord üksnes puudutatud piirkonnas tegutsevatele teenuse osutajatele, kelle puhul saab SKA rakenda käesolevas lõikes toodut.

Paragrahvi 155¹ lõikes 2 sätestatakse tegevusloa nõudega hõlmatud sotsiaalteenuse osutajatele erisused tsiviilkriisist tingitud kriisiolukordadeks, kui sotsiaalteenuse osutajal on vaja jätkata sotsiaalteenuse osutamist kehtivas tegevusloas märgitud tegevuskohast erinevas tegevuskohas või suuremale isikute arvule.

Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõus nähakse väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduses tehtava muudatusega ette erisus massilisest sisserändest tingitud hädaolukorraks. Massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukord viidatud eelnõu tähenduses on olukord, kus ootamatult saabub Eestisse ja viibib Eestis erakordselt palju välismaalasi ning see tekitab ettenägematult suure koormuse haldusasutustele. Massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra lahendamist juhib Politsei- ja Piirivalveamet (PPA), kes otsustab ka hädaolukorra alguse ja lõpu.

Paragrahvi 155¹ lõikes 2 sätestatavat erisust on õigus kohaldada PPA poolt väljakuulutatud massilisest sisserändest tingitud hädaolukorra kehtestamise korral SHS §-s 151 nimetatud teenuste puhul. Eelkõige võib eeldada, et sellises olukorras võib suurened näiteks asendushooldusteenuse osutamise vajadus, mida saatjata alaealistele välismaalastele osutatakse SHS § 126¹ alusel või turvakoduteenuse vajadus ja suureneb oluliselt teenusel viibivate isikute arv.

Paragrahvi 155¹ lõikes 3 sätestatakse, et sotsiaalteenuse osutamise tegevusloa taotlemisel kriisiolukorras ei kohaldata käesoleva seaduse § 152 lõikes 4, lõike 5 punktis 2 ja lõikes 7 sätestatud nõudeid tervisekontrolli läbimisele ja tervisetõendi esitamisele. Nimetatud nõuet ei rakendata kriisiolukorras tegevusloa taotlemise korral turvakodu-, lapsehoiu- või asendushooldusteenuse osutamisel teenust vahetult osutavatele isikutele (lapsehoidjale, perevanemale või kasvatajale). Samuti ei kohaldata kriisiolukorras tervisetõendi esitamise nõuet lapsehoidja või perevanemaga ühist eluruumi kasutavale täisealisele isikule. Igapäeva elu toetamise, töötamise toetamise, toetatud elamise, kogukonnas elamise ja ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise tegevusloa taotlemisel ei nõuta kriisiolukorras tegevusjuhendajalt tervisetõendi esitamist nakkushaiguste kontrolli läbimise kohta.

Vastavalt nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse (edaspidi NETS) § 13 lõikele 1 on tegevusaladel, kus töö iseärasused võivad soodustada nakkushaiguste levikut, tööandajale pandud kohustus nõuda tööle asujalt tervisetõendit nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta ja tööle asuajalt tõendit tervisekontrolli läbimise kohta. Kui eriolukorra, erakorralise või

sõjaseisukorra tõttu on takistatud tervisekontrolli läbimine ja selle kohta tervisetõendi väljastamine, näeb kehtiv NETS § 13 lõige 8 tööandjale erisuse. Tööandjal tuleb küsida tööle asujalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis kinnitus selle kohta, et tal ei ole tuvastatud nakkushaigust ning talle teadaolevalt ei põe ta nakkushaigust ning tal ei ole nakkushaiguse sümptomeid. Samuti pannakse samas sättes tööandjale kohustus tagada see, et tööle asuja või töötaja esitaks nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta kirjaliku tervisetõendi hiljemalt 90 kalendripäeva möödumisel kehtestatud olukorra lõppemisest arvates.

Erakorralise või sõjaseisukorra lõppemise järgselt tuleb tagada tööle võetud isikute osas tervisekontrolli läbimist tõendavate tervisetõendite nõude täitmine ja esitamine SKA-le 90 kalendripäeva jooksul peale erakorralise või sõjaseisukorra lõppemist. SHS §-s 151 nimetatud teenuste osutajatel tuleb pärast erisätete lõppemist lähtuda NETS § 13 lõikes 5 ja 6 toodust. Tööandjal on õigus nõuda tööle asujalt või töötajalt nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimist ning vastava tõendi esitamist, kui eelmise tõendi väljastamisest on möödunud rohkem kui kaks aastat või tervisekontrolli läbimine ning uue tõendi väljastamine on töö iseärasuste tõttu põhjendatud.

Paragrahvi 155¹ lõike 4 kohaselt ei kohaldata erakorralise või sõjaseisukorra ajal SHS §-s 151 nimetatud üheksa sotsiaalteenuse osutamise puhul tegevusloa nõuet. Need teenused on turvakodu-, lapsehoiu- ja asendushooldusteenus (perekodus ja asenduskodus), väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, igapäevaelu toetamise teenus, töötamise toetamise teenus, toetatud elamise teenus, kogukonnas elamise teenus ja ööpäevaringne erihooldusteenus. Tegevusloa nõue eelpool nimetatud sotsiaalteenuste osas taastub erakorralise või sõjaseisukorra lõppedes. Samuti tuleb eelpool nimetatud sotsiaalteenuse osutajal järgima hakata konkreetse sotsiaalteenuse osutamisele kehtivaid nõudeid koos tegevusloaga kaasnevate kõrvaltingimustega. Seejuures tuleb arvestada, et teatud teenuste puhul võivad erisused tavaolukorra nõuetest kehtida ka peale kriisiolukorra lõppemist. Sellised nõuded on näiteks nõuded teenust vahetult osutavatele isikutele asendushooldusteenuse, turvakoduteenuse, lapsehoiuteenuse ja erihoolekandeteenuste puhul. Juhul kui erakorralise või sõjaseisukorra ajal on uuel teenuseosutajal vajadus alustada mõne eelpool nimetatud teenuse osutamist, siis tuleb tal eelnevalt vaid esitada teade majandustegevuse alustamise kohta SKA-le. Pärast erakorralise või sõjaseisukorra lõppemist tuleb majandustegevuse alustamise teate esitanud teenuseosutajal alustada tegevusloa taotlemist või lõpetada teenuse osutamine.

Eelnõu §-ga 2 muudetakse lastekaitseadust (LasteKS).

Paragrahvi 2 punktiga 1 täiendatakse LasteKS § 20 uue lõikega 3¹, mis kehtestab erandi lapsega tööle asuva isiku karistatuse kontrollimisele kriisiolukorras. Kehtiva § 20 lg 3 kohaselt on tavaolukorras lapsega töötamist võimaldav isik või vastava tegevusloa väljastaja kohustatud kontrollima § 20 lõigetes 1–2 sätestatud piirangutest kinnipidamist (st et lapsega töötamist alustavat isikut ei ole sättes viidatud kuritegude eest karistatud või sundravile määratud) isiku töölevõtmisel või tegevusloa väljastamisel. Selleks tuleb teha päring karistusregistrisse enne isiku tööle lubamist. Lisatava lõikega 3¹ sätestatakse, et kui kriisiolukorra tõttu on lapsega töötamist võimaldaval isikul või vastava tegevusloa väljastajal takistatud lapsega töötamise piirangutest kinnipidamise kontrollimine enne isiku töölevõtmist või tegevusloa väljastamist, samuti kui isiku töölevõtmisega või tegevusloa väljastamisega viivitamine takistaks otseselt kriisiolukorra lahendamist või inimeste elu ja tervise kaitsmist vahetu ohu korral, võib isiku tööle võtta või tegevusloa väljastada, kui isik on andnud kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis kinnituse selle kohta, et tal puuduvad seaduses nimetatud piirangud lastega töötamiseks. Sellisel juhul on lapsega töötamist võimaldav isik või vastava tegevusloa väljastaja kohustatud kontrollima käesoleva paragrahvi lõigetes 1–2 sätestatud piirangutest kinnipidamist viivitamatult pärast seda takistanud asjaolude äralangemist või vahetu ohu tõrjumist. Teisisõnu võimaldab muudatus kriisiolukorras võtta isiku tööle lapsega

töötava isikuna või väljastada isikule või tema tööandjale vastav tegevusluba ka ilma isiku karistatust eelnevalt kontrollimata, juhul kui kontrolli teostamine on ajutiselt tehniliselt võimatu nt elektri- või IT-süsteemide häirete tõttu (karistusregister on elektrooniline andmekogu) või kui isiku viivitamatu tööle asumine – sisuliselt tundide jooksul – on vajalik, et tõrjuda vahetut ohtu inimeste (sh võib-olla ka laste) elule ja tervisele. Antud erand võimaldab tööandjal erakorralistes oludes isiku tööle lubada ka enne taustakontrolli päringu tegemist ja selle vastuse saamist, mis tavaolukorras on lubamatu ja karistatav väärtelise karistusseadustiku § 179¹ alusel. Oluline on rõhutada, et erand ei kohaldu mitte kõigis kriisiolukordades, vaid üksnes väga piiratud juhtudel. Riskide leevendamiseks on sätestatud kohustus tööle asuval isikul anda kinnitus selle kohta, et teda ei ole karistatud seaduses sätestatud kuritegude eest, mis keelaksid tal lastega töötada, samuti tuleb tööandjal või tegevusloa väljastajal piirangute kontroll teostada viivitamatult pärast seda takistavate asjaolude äralangemist või vahetu ohu tõrjumist.

Paragrahvi 2 punktiga 2 täiendatakse LasteKS § 28 uue lõikega 4, mis reguleerib lapse abivajaduse hindamist KOV üksuse lastekaitsetööd mõjutavas kriisiolukorras. Kehtiva § 28 lg 2 kohaselt on lastekaitsetöötajal kohustus hinnata lapse abivajadust väga laiapõhjaliselt kõigis lapse heaolu ja arengut mõjutavates valdkondades, samuti last kasvatava isiku vanemlikke oskusi. Lisatav lõige võimaldab kriisiolukorras, mis mõjutab oluliselt lastekaitsetööd KOV üksuses, lastekaitsetöötajal hinnata lapse abivajadust kitsamalt, lähtudes nendest meetmetest, mida kriisiolukorraga kaasnevaid asjaolusid arvestades on võimalik lapsele kohaldada. See tagab kriisiolukorras vajaliku paindlikkuse lastekaitsetöös, mis võib olla erinevat laadi kriisiolukordadest vähem või rohkem mõjutatud. KOV üksus saab erandit rakendada kriisiolukorras, mis on kehtestatud riigikaitse ja tsiviilkriisi seaduse eelnõus ettenähtud korras kas üleriigiliselt või piirkondlikult antud KOV üksuse piirkonnas ning kui kriisiolukord mõjutab oluliselt ka lastekaitsetööd KOV üksuses, eelkõige kui kriisist tulenevalt suureneb omavalitsuses abivajavate laste ja perede hulk. Sotsiaalministeerium on teinud ettepaneku lisada riigikaitse ja tsiviilkriisi seaduse eelnõusse KOV üksuse püsivate kriisiülesannete hulka ka abivajavate ja hädaohus olevate laste abistamise, mis on lahutamatu seotud mitmete teiste KOV üksustele ette nähtavate püsivate kriisiülesannetega (eelkõige turvakoduteenuse ja asendushooldusteenuse osutamine, aga ka evakatsioonile kaasaaitamine). Ka sellega seoses on oluline tagada KOV üksusele paindlikkus abivajavate laste hindamise ja abistamise protsessis, võimaldades arvestada kriisiolukorraga kaasnevaid muutunud asjaolusid ja ressursse omavalitsusüksuses või riigis tervikuna. Mõnes tõsisemas kriisiolukorras võib näiteks olla vajalik ja praktiliselt võimalik keskenduda üksnes laste esmatähtsate vajaduste katmisele, füüsilise ja vaimse tervise kaitsele, jättes tagaplaanile muud § 28 lõikes 2 nimetatud valdkonnad, milles lapse ja lapsevanemate toetamine sellel hetkel võimalik ei ole. Abivajava lapse suhtes tuleb siiski algatada juhtumikorraldus LasteKS §-s 29 sätestatud korras ning koostada juhtumiplaan abimeetmete pakkumiseks vastavalt hinnatud abivajadusele. Kui kriisiolukorras hinnati lapse abivajadust kitsamas ulatuses vastavalt kõnealusel lõikes kehtestatud erandile, tuleb pärast kriisiolukorra lõppemist lapse abivajadust uuesti hinnata § 28 lõikes 2 määratud ulatuses ja vajadusel juhtumiplaani täiendada.

Eelnõu §-ga 3 muudetakse ohvriabi seadust (OAS).

Paragrahviga 3 täiendatakse OAS § 14 uue lõikega 4, mille kohaselt võib SKA eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal teha ohvriabiteenuste korraldamisel ajutiselt erandeid teenuste sisu osas, kui see on vältimatult vajalik kriisiolukorras teenuste osutamiseks.

Ohvriabiteenused koosnevad erinevatest komponentidest ning sätte eesmärk on luua õiguslik alus selleks, kui eelnevalt nimetatud kriisiolukorrad ei võimalda ajutiselt üht või teist teenuse komponenti pakkuda ning teenuse sisu osas tuleb teha erisusi. Oluline on rõhutada, et teenuste sisu osas tohib

erandeid teha vaid juhul, kui see on vältimatult vajalik ja teenuse komponenti ei ole võimalik pakkuda kriisist tulenevate erandlike asjaolude tõttu. Näiteks ei ole võimalik naiste tugikeskustes pakkuda ohvrile psühholoogilist nõustamist, kuna nõustajal ei ole füüsiliselt võimalik teenuskohta kohale minna ning raskendatud on teenuse pakkumine ka veebivahendusel.

Selged kokkulepped väliste teenuseosutajatega – kuidas teenuseosutaja hindab riske teenuse toimimisele, mil moel riske maandada ja kuidas vajalikud tööprotsessid üles ehitada, tuleb SKA-l koos teenuseosutajatega kokku leppida ning lepingutes või muudes tööjuhistes fikseerida.

Eelnõu §-ga 4 muudetakse pereküvitiste seadust (PHS).

Paragrahvi 4 täiendatakse PHS-i uue §-ga 14¹, mille eesmärgiks on reguleerida erakorralise või sõja seisukorra ajal pereküvitiste taotlemise, määramise ja maksmise erisusi. Peamiselt on erisused seotud õigusega taotleda ja saada toetusi, kuivõrd võib tekkida olukordi, kus lapsi võtavad ajutiselt oma hoole alla teised inimesed (näiteks laste sugulased aga ka naabrid või muidu perega tihedalt seotud inimesed) ja võib tekkida vajadus suunata toetuste maksmine lapsi tegelikult kasvatavatele inimestele. PHS eristab õigust toetusele õigusest toetust taotleda, kuivõrd paljude toetuste puhul on õigust toetusele lapsel, kes ise taotleda ei saa.

Paragrahvi 14¹ lõikega 1 sätestatakse erakorralise või sõjaseisukorra ajal erand teise vanema nõusoleku esitamiseks pereküvitise saaja vahetamisel. Säte käsitleb juhtumeid, mille puhul vanemad on enne erakorralise või sõjaseisukorra kehtestamist kasutanud õigust pereküvitistele kordamööda. Tavaolukorras peab vanem esitama uue taotluse pereküvitise saamiseks, ja teine vanem, kes seni pereküvitist sai, annab nõusoleku saaja vahetamiseks. Saaja vahetamise põhimõte on praktikas rakendatav ka vanemaga võrdsustatud isikute (näiteks eestkostja, hoolduspere vanem) puhul. Sõja olukorras võib pereküvitise senine saaja olla mobiliseeritud ega pruugi saada nõusolekut saaja vahetamiseks anda, mistõttu sätestatakse, et teise vanema nõusolekut ei ole vaja.

Paragrahvi 14¹ lõikega 2 laiendatakse erakorralise või sõjaseisukorra ajal pereküvitist saama õigustatud isikute ringi. Tekkida võib vajadus lapse mõlemad vanemad kaasata riigikaitse ülesannetesse ja laps jäetakse näiteks vanaema hoolde. Samuti võib tegemist olla olukorraga, kus vanemad on surnud või ei ole võimalik mingil muul põhjusel vanemapuhkust kasutada. Kehtiv TLS § 65 lõige 2 annab lapse tegelikule hooldajale õiguse saada vanemapuhkust juhul, kui lapse vanem puhkust ei kasuta. Vanemahüvitisele, ega ka muudele peretoetustele, kehtiva seaduse järgi last tegelikult kasvataval isikul automaatselt õigust ei ole, mistõttu on mõistlik erakorralise või sõjaseisukorra ajal laiendada õigustatud isikute ringi. Kui lapse vanemad on kadunud, siis peab olema algatatud vastav menetlus ja SKA peatab pereküvitiste maksmise seni pereküvitisi saanud isikule. Kuna sõjaolukorras võib ette tulla väga erinevaid situatsioone, siis vajadusel saab SKA pöörduda KOV üksuse poole selgitamiseks välja, kas taotleja on last tegelikult kasvatav isik.

Paragrahvi 14¹ lõikega 3 antakse Vabariigi Valitsusele volitus kehtestada elatisabi kõigile võrdses suuruses juhul, kui täitemenetlus või pankrotimenetlus on erakorralise või sõjaseisukorra tõttu peatatud. Tavaolukorras võib elatisabi suurus olla erinev, kuna riik maksab elatisabi summas, mis on elatisabi suuruse ja võlgniku poolt makstud elatise vahe. Kuna erakorralises või sõjaseisukorras võib täitemenetlust ja pankrotimenetlust peatada, siis ei ole enam SKA-l ülevaadet võlgniku poolt makstud elatisest. Sellisel juhul on mõistlik, et valitsus kehtestab kindla summa, mida elatisabina välja makstakse. Vabariigi Valitsusel on õigus vähendada hüvitisi ka tulenevalt tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu § 72, kuid eelnimetatud volitusnorm võimaldab vähendada isikule makstava hüvitiste summat teatud protsendi ulatuses, kuid ei võimalda muuta toetuse ülesehitust ega kehtestada kõigile uusi toetuse suurusi. Seega võib soovi korral Vabariigi Valitsus vähendada muude

toetuste suuruse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel ja kehtestada elatisabi kõigile võrdses suuruses käesoleva eelnõu alusel.

Eelnõu §-ga 5 muudetakse ravikindlustuse seadust (RaKS).

Paragrahvi 5 täiendatakse RaKS-i uue §-ga 62¹, millega sätestatakse ajutise töövõimetuse hüvitise maksmise erisused kriisiolukorras.

Paragrahvi 62¹ lõikega 1 sätestatakse võimalus esitada töövõimetusleht Tervisekassale (edaspidi TerK) paber kandjal, kui kriisiolukorra tõttu ei ole võimalik seda teha elektroonselt. Tööandja või füüsilisest isikust ettevõtja kohustub paber kandjal töövõimetuslehe toimetama TerK-ile neljateistkümne kalendripäeva jooksul alates selle saamise päevast.

Paragrahvi 62¹ lõikega 2 antakse TerK-ile õigus pikendada ajutise töövõimetuse hüvitise väljamaksmise tähtaega 60 kalendripäevani. Õigus pikendada hüvitise määramise ja väljamaksmise menetlust saab TerK kasutada vaid siis, kui asutuse töö on oluliselt häiritud kriisiolukorra tõttu. Näiteks andmetele puudub ligipääs ja/või nende kogumine võtab aega või tuleb teha väga kiiresti olulisi ümberkorraldusi ja tavaolukorras hüvitiste menetlemisega tegelev personal suunata kriisilahendamise ülesandeid täitma. Tähtaja pikendamise otsus koos põhjendusega vormistatakse TerK juhatuse otsusena. Info tehtud otsusest (koos otsuse tekstiga) avaldatakse TerK-i kodulehel. Pikendamise otsus kui dokument ning selle kättetoimetamisel lähtutakse haldusmenetluse seaduse §-st 31 ning riigikaitse kriisiolukorras tsiviilkriisi ja sõjaseisukorra seaduse eelnõu §-st 109.

Paragrahvi 62¹ lõike 3 kohaselt jäetakse erakorralise või sõjaseisukorra ajal kohaldamata tähtaeg, mille jooksul peab töövõimetusleht koos vajalike lisadokumentidega olema jõudnud TerK-ile selleks, et säiliks õigus ajutise töövõimetuse hüvitisele. Tavaolukorras peab töövõimetusleht olema TerK-ile esitatud 90. päeva jooksul peale seda, kui isik tööle naasnud. Eelnõuga kehtestatud tähtaja kohaldamata jätmise erand kohaldub ainult erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal, kuna siis on tõenäoline, et isikul ei ole sõja või mobilisatsiooni tõttu olla võimalik tõendit esitada.

Eelnõu §-ga 6 muudetakse riikliku pensionikindlustuse seadust (RPKS).

Paragrahvi 6 täiendatakse RPKS-i uue §-ga 48¹, millega reguleeritakse kriisiolukorras pensionide määramise ja maksmise erisusi. Erisused puudutavad laste kasvatamise eest antava pensionilisa kasutamise seonduvat. Nimelt makstakse last vähemalt kaheksa aastat kasvatanud isikutele (näiteks: vanemad, eestkostja, hoolduspere vanem) pensionilisa. Pensionilisa terviksummana saab siiski kasutada üks inimene. Tavaolukorras peavad õigustatud isikud selles kokku leppima ja kokkulepet tõendatakse kirjaliku nõusolekuga. See tähendab, et üks isik loobub teise või teiste isikute kasuks oma osast (tavaliselt last kasvatavate vanemate vaheline otsus). Kui kokkulepet ei saavutata, jaotatakse pensionilisana makstav summa kõigi õigustatud isikute vahel võrdselt. Kui näiteks lapse isa jõuab pensioniikka varem, võib ema loobuda oma osast, ja isa hakkab saama pensionilisa pensionile jäämisest alates täies ulatuses. Kui kokkulepet ei esitata, maksab SKA isale välja pool pensionilisa summast ja ema pensioniikka jõudmisel makstakse teine pool summast välja emale. Kui siis tehakse kokkulepe hiljem, maksab SKA edaspidi välja pensionilisa ainult ühele vanematest.

Erakorralise või sõjaseisukorra ajal ei pruugi kirjalikku nõusolekut aga võimalik olla anda (näiteks mobilisatsiooni tõttu), mistõttu jääb ühe vanema osa teisel vanemal saamata. Seetõttu antakse isikutele õigus esitada kokkulepe kuus kuud peale erakorralise või sõjaseisukorra lõppu ja SKA kohustub õigustatud isiku pensionisuuruse ümber arvutama tagasiulatuvalt. Näide: abikaasadel

tekib laste kasvatamise tõttu õigus pensionilisale. Kuulutatakse välja sõjaseisukord ja mees, kes ei ole veel vanaduspensionieas, mobiliseeritakse. Naine jõuab sõjaseisukorra ajal vanaduspensioniiikka ja taotleb pensioni. Kuna mehel ei ole nõusolekut võimalik esitada, maksab SKA naisele välja pool nende ühisest õigusest pensionilisale. Sõja olukord lõpeb, mees on nõus loovutama naisele oma poole õigusest pensionilisale. Tavaolukorras sellisel juhul naisele tagasiulatavalt midagi ei makstaks, küll saaks pensioni edasiulatavalt ümber arvutada. Kuna mehe nõusolek viibis mobilisatsiooni tõttu, on õiglane tagada naisele pensionilisa täies suuruses, mis oleks tal olnud siis, kui mees oleks saanud nõusoleku esitada.

Eelnõu §-ga 7 muudetakse sotsiaalseadustiku üldosa seadust (SÜS).

Paragrahvi 7 täiendatakse SÜS-i uue §-ga 30¹, millega sätestatakse sotsiaalkaitse hüvitiste andmise erisused kriisiolukorras.

Paragrahvi 30¹ lõikega 1 antakse haldusorganile õigus pikendada hüvitiste määramise tähtaega viieteistkümne tööpäeva võrra, kui konkreetse hüvitise määramise ja maksmist reguleerivas seaduses sätestatud tähtaja jooksul ei ole kriisiolukorra tõttu võimalik hüvitisi määrata. Tegemist on uute taotluste menetlemisega, see säte ei puuduta juba määratud hüvitiste väljamaksmist. Tähtaja pikendamise vajadus võib tekkida, kui näiteks on tõrked registrite töös või andmevahetuse toimimises. Teine näide võib olla haldusorgani ressursipuudus olukorras, kus kriisiolukorra lahendamiseks tuleb ressursse ümber tõsta või näiteks väga ulatusliku haiguseepideemia ajal ressursi napib.

Paragrahvi 30¹ lõikega 2 antakse haldusorganile õigus otsustada laiendada nende isikute ringi, kellele tuuakse rahalised hüvitised posti teel koju. Tavaolukorras peavad isikud ise taotlema kojukannet ja riigi kulul kojukanne on väga piiratud. Siiski võib teatud juhtudel näiteks pensionide ja puuetega inimeste sotsiaaltoetuste maksmine posti teel olla kõige mõistlikum hüvitiste maksmise viis.

Paragrahvi 30¹ lõike 3 kohaselt loetakse kriisiolukorra tõttu riigist ajutiselt eemal viibiv isik sotsiaalkaitse hüvitiste määramisel Eesti elanikuks. See on oluline, kuna SÜS laieneb ainult Eesti elanikele. Samuti makstakse valdavas osas hüvitisi riigisiseste seaduste alusel ainult Eestis elavatele inimestele (peamine erand on vanaduspensionid, mida makstaks teatud tingimustel ka isikutele, kes elavad välisriikides). Kriisiolukorras võivad inimesed olla sunnitud riigist lahkuma või ei saa kriisiolukorra tõttu riiki tagasi pöörduda. Sellist ajutist lahkumist ei saa lugeda põhjuseks, et hüvitist mitte määrata või hüvitise maksmine lõpetada).

Paragrahvi 30¹ lõikega 4 antakse haldusorganile erakorralise või sõjaseisukorra ajaks õigus anda välja hüvitise andmise või sellest keeldumise otsus korraga mitmele isikule. Selline vajadus võib tekkida näiteks siis, kui valitsus otsustab vähendada ühe või mitme hüvitise suurust. Piiratud ressursside puhul ei ole võimalik iga haldusotsust eraldi menetleda, mistõttu tehakse selle kohta ühine otsus. Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõust tulenevalt on KOV-ile pandud kohustus tagada püsivate kriisülesannetena alljärgnevate sotsiaalteenuse korraldamine (koduteenused, väljaspool kodu üldhooldusteenus, asendushooldusteenus, turvakoduteenus, lapsehoiuteenus, vältimatu sotsiaalabi tagamine ja toimetulekutoetuse maksmine), mille puhul tuleb KOV-il koostöös teenust saava isiku ja teenuseosutajaga koostada alati teenuse osutamisel haldusakt või haldusleping. Muudatusest lähtuvalt tekib ka KOV-il võimalus ühe ja sama teenuse puhul mitme isiku osas ühe otsuse vormistamiseks.

Paragrahvi 30¹ lõikega 5 antakse haldusorganile erakorralise või sõjaseisukorra ajaks õigus hüvitise andmise või hüvitise andmisest keeldumise haldusakti andmisel kõrvale kalduda haldusmenetluse seaduse § 56 lõikes 3 sätestatud kaalutusõiguse alusel antud haldusakti põhjendustest. Kriisiolukorraks on vajalik näha ette olukorrad, kui võib osaliselt loobuda tavapärasest haldusmenetluse korraldusest. Käesoleva lõike eesmärk on kiirendada erakorralise või sõjaseisukorra ajal piiratud inimressursside juures toimuvat haldusmenetlust haldusakti andmisel. Erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib nii riigil kui ka KOV-il tekkida vajadus operatiivselt ümber korraldada sotsiaalhoolekandeline abi tagamist ja vormistada ümber haldusotsuseid. Nendes olukordades ei ole alati võimalik rakendada tavaolukorras kehtivaid reegleid, mistõttu on vajalik luua võimalus kõrvalekaldumiseks tavapärasest haldusmenetluse korraldusest ja haldusotsuste vormistamise nõuetest.

Eelnõu §-ga 8 muudetakse töölepingu seadust (TLS).

Paragrahvi 8 täiendatakse TLS § 65 lõiget 2 teise lausega, mille kohaselt ei rakendata vanemapuhkusele jäämisel TLS-is ette nähtud etteteatamistähtaega, kui etteteatamist ei saa asjaolusid arvestades mõistlikult eeldada. Vanemapuhkust on õigus kasutada ka lapse tegelikul hooldajal, juhul kui lapse vanem puhkust ei kasuta. Tegelik hooldaja saab olla iga isik, näiteks vanaema või perekonnatuttav, kes hoolitseb lapse eest siis, kui lapse vanemad ei saa seda teha. Seega näiteks kriisiolukorras, kui vanematel on vaja täita kriisi olukorraga seotud ülesandeid ning nad ei saa lapsega kodus olla, võib koju jääda lapse vanavanem või muu perele lähedane isik. Selles olukorras ei ole mõistlik nõuda 30-kalendripäevast etteteatamise aega, nagu on sätestatud TLS § 62 lõikes 3.

Eelnõu §-ga 9 muudetakse välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadust (VRKS).

Paragrahvi 9 punktiga 1 täiendatakse VRKS § 36⁶ uue lõikega 11¹, millega täpsustatakse hädaolukorras käesoleva seaduse § 36⁶ lõike 11 punktides toodud ülesannete täitjaid.

VRKS § 32 lõikes 1 on välja toodud rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuse teenuse korraldamisega seotud teenuste loetelu (1) majutamine; 2) rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuses elava taotleja ja käesoleva seaduse § 34 lõike 2 punkti 3 või § 62 lõike 2 punkti 3 alusel väljaspool rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskust elava taotleja varustamine toiduainetega või toitlustamine, varustamine esmavajalike riietus- ja muude tarbeesemete ning hügieenivahenditega; 3) tervisekontrolli ja vajalike tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine; 4) hädavajalik tõlketeenus ja eesti keele õpetamine; informeerimine tema õigustest ja kohustustest; 5) käesoleva seaduse alusel tehtavate menetlustoimingute tegemiseks vajalik transporditeenus ja 6) muud esmavajalikud teenused), mis tuleb majutusekeseks viibijale tavaolukorras tagada.

Eelpoolt loetletud teenuste täitmise kohustus rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskeskuses (edaspidi RVK) lasub tulenevalt käesolevast seadusest SKA-l. Seadusest lähtuvalt on SKA-l õigus RVK-s ülesannete täitmise halduskoostöö seaduses sätestatud korras sõlmitud halduslepingu alusel üle anda füüsilisest isikust ettevõtjale või juriidilisele isikule. Tulenevalt SKA poolt läbiviidud riigihanke tulemustest korraldab RVK teenust täna AS Hoolekandeteenused (edaspidi AS HKT). AS HKT korraldab nimetud teenuste osutamist RVK -s viibijatele täna 100. teenusekoha ulatuses, mida hädaolukorras on võimalik suurendada kuni 150 kohani. RVK puhul on tagatud tervisekontrolli ja vajalike tervishoiuteenuste kättesaadavus AS HKT poolt läbi esmatasandi tervishoiuteenuse osutajaga sõlmitud lepingu.

Tänane VRKS loob § 36⁶ lõikest 11 tulenvalt õiguse vähendada massilisest sissrändest põhjustatud hädaolukorra ajal ka RVK taotlejatele osutatavaid teenuseid. Ukraina (edaspidi UA) sõjapõgenikest tingitud hädaolukorra rakendamisel jõuti tõdemuseni, et SKA-l puudub suutlikus tagada suurele hulgal rahvusvahelise kaitse taotlejale VRKS § 36⁶ lõige 11 punktist 2 lähtuv tervisekontrolli tagamine ja vältimatu arstiabi andmise korraldamine.

Vältimatu abi raske või eluohtliku terviserikke korral, sh vältimatu hambaravi on tervishoiuteenuse korraldamise seaduse (edaspidi TTKS) § 6 lähtuvalt kättesaadav kõigile Eestis viibivatele inimestele, sh RVK taotlejatele, UA sõjapõgenikele või siin transiidis olevatele isikutele. TTKS § 6 lõike 4 tulenevalt ravikindlustusega hõlmamata isikule osutatud vältimatu abi eest tasutakse riigieelarvest selleks ettenähtud vahenditest Sotsiaalministeeriumi ja TerK vahel sõlmitud lepingu alusel vastavalt ravikindlustuse seadusele.

UA kriisi valguses oli lisaks vältimatule abile Ukraina sõjapõgenikele tagatud COVID-19 testimine ja vaksineerimine ning ja rahvatervise kaitsega seotud tervishoiuteenused. Samuti osutavad perearstikeskused kuni 2023. aasta lõpuni üldarstiabi kõigile Ukraina sõjapõgenikele (fee for service) põhimõttel, mis on taganud TA ja TerK koostöös. Perearstikeskused pakuvad meditsiiniabi vastavalt vajadusele ning suunavad patsiendi edasi eriarsti juurde täiendavateks uuringuteks või vajalikeks protseduurideks.

Eestis kehtib ülesannete jäävuse põhimõte, see on kirjas nii hädaolukorra seaduses (edaspidi HOS), riigikaitse seaduses (edaspidi RIKS). Käesoleva seaduse muudatusega täpsustatakse hädaolukorras ülesannete täitmise osas erinevate seaduste vahel lasuvad ebamäärasust, et ülesande täitja rollid oleksid selgemini välja toodud. Nii lasuks § 36⁶ lõike 11 punktides 1, 3-4 ja 6 ülesannete (1) majutamine, 3) toitlustamine; 4) informeerimine tema õigustest ja kohustest ja 6) vajaduse korral varustamine esmavajalike riietus- ja tarbeesemete ning isikliku hügieeni vahenditega) täitmise tagamine tehtud muudatuse korral SKA-l ja käesoleva seaduse § 36⁶ lõike 11 punktis 2 ülesande (2) vajaduse korral tervisekontrolli tegemine ja vältimatu arstiabi andmine) täitmise tagab TA. Eelpool nimetatud erisust on SKA-l ja TA-l võimalik kohaldada kuni kolm kuud pärast hädaolukorra lõppemist.

Paragrahvi 9 punktiga 2 täiendatakse VRKS § 75 uue lõikega 1³, millega täpsustatakse massilisest sissrändest tingitud hädaolukorra ajal ja kolm kuud pärast hädaolukorra lõppemist tervisekontrolli läbiviimise ja vältimatu arstiabi andmise rahastamist riigieelarvest TerK-i kaudu. Eelpool tulenev muudatus on seotud punktis 1 tehtud ülesannete täitmise täpsustusega. Kuna hädaolukorras on korraldatava teenuse mastaabid ja selle rahalise katmise vajadused kordades suuremad, siis on vajalik riigieelarvest näha TerK-le ette seadusest tulenev alus tervisekontrolli ja vältimatu arstiabiga kaasnevate kulude katmiseks. Tavaolukorras jätkub RVK-s viibivatele isikutele tervisekontrolli tagamine ja ka tervishoiuteenuste rahastamise riigieelarvest SKA eelarve kaudu.

VRKS § 11 lõikest 8 tulenevalt on rahvusvahelise kaitse taotleja tervisekontrolli ja talle osutatavate vajalike tervishoiuteenuste riigieelarvest rahastamise ulatus ja kord kehtestatud valdkonna eest vastutav ministri määrusega (sotsiaalministri 13.12.2013 määrus nr 40 „Rahvusvahelise kaitse taotleja ja väljasaadetava tervisekontrolli ja neile osutatavate tervishoiuteenuste riigieelarvest rahastamise ulatus ja kord“). Eelnõu § 9 toodud muudatuste ettepanekutele lisaks on ettevalmistatud ka ministri määruse muutmise kavand 6, milles täpsustatakse osapoolte rollide jaotusi tervishoiuteenuste osutamisel massilisest sissrändest tingitud hädaolukorra ajal ja kolm kuud pärast hädaolukorra lõppemist.

Eelnõu §-ga 10 sätestatakse seaduse jõustumisaeg. Seadus on kavandatud jõustuma samal ajal tsiviilkriisi ja riigikaitse seadusega.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus kasutatakse samu termineid, mida kasutatakse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõus.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei reguleeri Euroopa Liidu õigusega seonduvat, kuna sotsiaalteenuste korraldus on iga liikmesriigi poolt riigisisese otsustatud ja reguleeritud.

6. Seaduse mõjud

Muudatused on seotud Riigikantselei poolt välja töötatud ja praegu menetluses oleva tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõuga. Eelnõuga sätestatu on eeldatud rakenduma Vabariigi Valitsuse poolt kriisiolukorra, eriolukorra, erakorralise seisukorra või sõja seisukorra väljakuulutamisel.

Eelnõu eesmärk on tõsta Eesti sotsiaalteenuste ja toetuste korralduse kriisideks valmisolekut. Esitatud on muudatused, mis hakkavad kehtima kriisi- ja eriolukorras või erakorralise või sõjaseisukorras, et tagada vajalik paindlikus võimalikult säilenõtkelt sotsiaalsüsteemi toimimise jätkamiseks vähemal või rohkemal määral ühiskonnas ettetulevates kriitilistes olukordades (kriisi-, eriolukorras, erakorralise või sõja seisukorral).

Mõjude olulise tuvastamisel on hinnatud mõjutatava sihtrühma suurust, muudatuste ulatust ja sagedust ning kas muudatustega kaasneb ebasoovitavaid mõjusid. Lähtutud on nii tavaolukorrast kui ka võimaluste piires kriisides ilmnevast. Seaduse muudatuste mõju ei ole otseselt hinnatav kriisiolukorra, eriolukorra, erakorralise seisukorra või sõja seisukorra avaldumisel, kuivõrd need kriitilised olukorrad ja nende avaldumine sh nende kestvus, sagedus, korraga, järjestiku või kombinatsioonis avaldumine, pole ette-ennustatav ning seetõttu pole ka ette hinnatav, millised on täpsemalt mõjud muudatustel neis kriitilistes olukordades. Ette-ennustatamuse tõttu ei ole hinnatud ka regionaalarengut puudutavad mõjusid, sest kuigi mitmed muudatused on seotud kriisiolukorraga ning kriisiolukorra võib Vabariigi Valitsus kehtestada mitte kogu riigis, vaid ka piirkondlikult ühe või mitme maakonna või KOV üksuse territooriumil ning sel juhul võivad kaasneda ka regionaalarengut puudutavad mõjud (kui muudatused rakenduks kriisiolukorras vaid osades piirkondades).

Mõjude analüüsiga antakse ülevaade seaduse rakendamise seotud üldistest mõjudest. Mõju esinemist leiti järgmistes valdkondades: mõju siseturvalisusele, mõju inimeste heaolule ja sotsiaalsele kaitsele ning mõju riigivalitsemisele, sh keskvalitsuse ja KOV korraldusele.

Järgnevalt on selgitatud eelnõu peamisi mõjusid koondina mõjuvaldkondade lõikes. Seejärel on peamiste muudatuste lõikes esitatud täpsemalt iga muudatuse sihtrühmad, kus mõju avaldumine on tuvastatud.

Mõjuvaldkond – siseturvalisus

Muudatustel kokku on mõju siseturvalisusele, sh otseselt tõstes valmisolekut kriisideks ja kaasnevalt luues elanikkonnas, sotsiaalteenuste ja -toetuste korraldajates, teenuste osutajates ja teenustel viibijates sellega suuremat turvatunnet. Mõju on ka avaliku, era- ja kolmanda sektori võimele erinevate ohtude korral riske maandada, kriise ennetada, lahendada ja nendest taastuda. Muudatuste

mõju siseturvalisusele võib pidada positiivseks ja oluliseks, kuigi muudatused hakkavad rakenduma kriiside ilmnemisel ja ei rakendu tavaolukorras, siis nad ikkagi täidavad kriisiks ettevalmistuvat funktsiooni ja mõjutavad seeläbi ka siseturvalisust hetkes, mil kriise ei ole. Kaasneda võivad ebasoovitavaid mõjusid ei tuvastatud.

Mõjuvaldkond – sotsiaalsed mõjud

Eelnõu muudatustel on sotsiaalsed mõjud, sh mõju inimeste heaolule ja sotsiaalsele kaitsesele mitmes alavaldkonnas: sotsiaalhoolekandele, sotsiaalkindlustushüvitiste ja -toetuste kättesaadavusele; ohvrite abistamisele ja inimeste heaolule.

Läbivalt erinevate muudatuste kaudu nähakse eelnõus ette, et kriisi- ja eriolukorras või erakorralises või sõjaseisukorras on vajalik teha teatud lõdvendusi, mis võivad langetada sotsiaalteenuste kvaliteeti teenuse saajate jaoks või mis võivad muuta ka sotsiaalteenuste kättesaadavust inimeste jaoks, kuid samal ajal annavad muudatused võimaluse erandlikes olukordades teenuste pakkumist tagada ja jätkata ning hüvitisi võimaluste piires inimesteni viia.

Kokkuvõtvalt loovad muudatused võimaluse, et erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist KOV sotsiaaltöötaja, üldhooldusteenuse hooldustöötaja, teenust vahetult osutava töötaja erihoolekandeteenusel (tegevusjuhendaja) uue töötaja tööle võtmisel ei pea olema neil täidetud tavaolukorras seatud kõik kvalifikatsiooni või erialased nõuded. Teatud nõuded töötajate kvalifikatsiooni osas ei kehti ka eriolukorras s.o teenust vahetult osutava töötaja puhul erihoolekandeteenusel ning teatud teenuste puhul ka alates kriisiolukorrast ja kaks aastat pärast seda, tingimusel, et see mõjutab oluliselt teenuse osutamist s.o asendushooldusteenusel (perevanem, kasvataja, perevanema ja kasvataja abi, hoolduspere vanem), turvakoduteenusel ja lapsehoiuteenusel (lapsehoidja). Ka lastega vahetult töötavate isikute osas on loodud võimalus nende tööle võtmiseks või vastava tegevusloa väljastamiseks ka juhul kui kriisiolukorras ei ole võimalik kontrollida tehniliste takistuste tõttu (nt elektri või registrite tõrge) LasteKS-s ettenähtud isiku piirangutest kinnipidamist ehk isiku karistatuse puudumist, seda tuleb küll kontrollida riskide maandamiseks tööle võtjal või tegevusloa väljastajal viivitamatult tõrgete kadumise järgi.

Läbiva põhimõttena ei nõuta nende sotsiaalteenuste tagamiseks vajalike isikute tööle võtmisel vältimatult erialaseid kutseoskusi / vastavat haridust, kutset või sellele vastavat kvalifikatsiooni vm tingimust. Küll aga peab, kas teenuse korraldaja või teenuse osutaja tagama asjakohase juhendamise ning sõltuvalt teenusest peavad olema ka täidetud muud seatud tingimused. Kuivõrd kutse ja eriala nõuded on seatud teenuse kvaliteedi ja teenusesaajate heaolu tagamiseks, siis nende nõuete langetamine toob kaasa riski teenusesaajate jaoks, et teenusekvaliteet ei pruugi olla tagatud samal tasemel.

Samuti mõjutavad teenusesisu ja kvaliteeti muudatused, mis võimaldavad teenust pakkuda ilma tegevusloata (erakorralise ja sõjaseisukorra ajal 9 teenuse puhul) või tavapärasel olukorras teenusele kehtivatest nõuetest erinevalt esitades sellekohase teate SKA-le. Nii näiteks nähakse ette, et erakorralise ja sõjaseisukorra ajal ei kohaldata tegevusloa nõuet, lisaks neile olukordadele ka eriolukorras lubatakse nt ohvriabiteenusete korraldamisel ajutisi erandeid teenuste sisu osas, kui see on ohvriabiteenusete osutamiseks kriisiolukorras vältimatult vajalik. Kriisiolukorras või massilisest sisserändest tingitud hädaolukorra ajal lubatakse sotsiaalteenuse osutamist tegevusloas märgitud tegevuskohast erinevas kohas või suuremale isikute arvule. Leevendatakse ka sotsiaalteenuste tervisekaitsenõuete sisu kriisiolukorra ajal ja nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimise kohta tervisetõendi esitamise nõuet teenuse saajatega kokkupuutuvatel isikutel.

Mõjusid teenuste kättesaadavusele teenuse saaja jaoks on erihoolekandeteenusele saabumise ja sealt eemal viibimise tähtaegade muudatustel, sõjaseisukorra ajal teenuse nõudlusele kiiremini ja paindlikumalt reageerida (tühja koha hoidmine kahe kuu asemel 14 päeva). Ühtlasi luuakse võimalus valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul pikendada erihoolekandeteenuse osutamise tähtaega kuni vajaduse lõppemiseni. Sarnaselt on ette nähtud ka sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse saamiseks võimalus eriolukorras, erakorralises seisukorras või sõjaseisukorras pikendada inimesele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eest SKA poolt tasu maksmise kohustust ning tühistatakse ka tähtajaline piirang (60 kalendripäeva), mille jooksul inimene peab sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutaja poole pöörduma. Need muudatused taotlevad abivajajatele teenuseosutamise jätkuvat kättesaadavust hõlpsamalt menetlemise koormust teenuse saajatele või nende lähedastele lisamata ning on seega positiivse sotsiaalse mõjuga sihtrühmale.

Kuigi teenuste tingimustes ette nähtud leevendused sisaldavad endas ka riski langetada teenusekvaliteeti, siis need on ette nähtud eesmärgiga, et teenuste jätkumine oleks võimalik ka siis, kui suureneb hüppeliselt teenuse vajadus ning teenuse tagamiseks on oluline kaasata täiendavat tööjõudu ning hõlbustada teenuse saamist ja pakkumist. Praktikas rakenduks sätted vaid erandlikes olukordades teenuse pakkumise tagamise vajadusel, seega see paindlikkus kriisiolukorras teisalt võimaldab teenust tagada, mistõttu saab hinnata, et teenusekvaliteedi languse riski kaalub üle teenuse püsima jäämise võimekus vastavates olukordades (kriisiolukorras, eriolukorras, erakorralise ja sõja seisukorra ajal).

Eelnõuga kaasnevat sotsiaalset mõju sihtrühmadele võib hinnata oluliseks, mõjutatavad sihtrühmad on kirjeldatud järgnevates peatükkides peamiste muudatuste lõikes, kuid tuleb arvestada, et sihtrühmade suurused võivad kriisiolukorra iseloomust olenevalt olla muutuvad ja puudutada ka laiemat elanikkonda. Mõju sagedus ja ulatus sõltuvad samuti kriisi olemusest või kombinatsioonist, kuid eeldatavasti on kriiside ilmnemine ühiskonnas ikkagi harva esinev ning seetõttu võib hinnata mõju sagedust väikseks. Tavaolukorras muudatused kriisieelselt sihtrühmadele sotsiaalseid mõjusid kaasa ei too.

Mõjuvaldkond - riigivalitsemine

Mõju keskvalitsuse ja KOV korraldusele:

Eelnõu muudatustel on mõjud riigivalitsemisele sh mõjud hallatavatele riigiasutustele (SKA, TerK), avalike teenuste pakkumisele (sh teenuste kvaliteedile, menetluste kestvusele, toetuste ja hüvitiste maksmisele nii riiklike kui KOVi poolsetele) ja KOV korraldusele ja ülesannetele sh on arvestatud Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses ettenähtud KOV kriisiülesannete raames sotsiaalteenuste korraldamise toetamisega.

Erinevate muudatuste kaudu nähakse eelnõus ette, et kriisi- ja eriolukorras või erakorralises või sõjaseisukorras on vajalik teha teatud lõdvendusi, mis toetaks riigiasutusi ja KOV sotsiaalse abi, sotsiaalteenuste ja hüvitiste korraldamisel erandlikes olukordades.

Nii annavad sotsiaaltöötajate ja ka teiste KOV korraldatavate sotsiaalteenuste (üldhooldus-, asendushooldus-, turvakodu- ja lapsehoiuteenuse) töötajate osas kvalifikatsiooni või erialanõuete leevendamist lubavad muudatused erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppu või eriolukorras paindlikuma võimaluse KOVil kriitilistes olukordades vajalikku tööjõuressurssi värvata. Paindlikumat töökorraldust võimaldavad ka teenuste korraldust puudutavad leevendused tegevusloaga teenustele kehtivatest nõuetes alates kriisiolukorrast ja erakorralise ja sõjaseisukorra ajal tegevusloa nõudest loobumine 9 teenuse puhul. Toimetulekutoetuse väljamaksmisel alalise elukoha kulude arvestamine ja sularahas arveldamisel

ümmardatud toetuse väljamaksmine võib lihtsustada KOVide jaoks toetuse maksmist vähesel määral (samal ajal sularaha väljamaksed ise suurendavad KOV koormust ja toetuse saajate hulk võib hüppeliselt kasvada, kuid need on kriisist sõltuvad olukorrad, mitte muudatuste mõjud). Muudatustes esineb siiski ka KOVile väikest lisa koormust tekitada võivat. Nt on ette nähtud, et erakorralise või sõja seisukorra ajal perehüvitiste maksmisel last tegelikult kasvatavale isikule ilma vanema/vanemata nõusolekuta tuleks KOVile ülesanne selgitada välja, kas taotleja on last tegelikult kasvatav isik – see võib kasvatada KOVile koormust.

Kokkuvõtvalt lähtuvalt kriisi olemusest ja tõsidusest võib KOV-il tekkida suur koormus sotsiaalabi osutamiseks ning teenuste tagamiseks. Praktikas rakenduks sätted vaid erandlikes olukordades teenuse pakkumise tagamise vajadusel ning siinsed muudatused ise KOV koormust ei tõsta, vaid pakuvad justnimelt lõdvendusi, mis peaks aitama kaasa ka kriitilistes situatsioonides toimetulemiseks.

Mõju riigiasutustele:

Mitmetel muudatustel on mõju ka SKA töökorraldusele ja koormusele. Läbivalt on tegu otsuste ja menetluste koormuse vähendamise võimalustega SKA-le. Kui nt eriolukorras, erakorralises seisukorras või sõjaseisukorras võimaldatakse inimesele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saamise ja selle eest tasumise otsuseid tavapära ajalistest kehtivuspiirangute vabalt, siis ei kaasne SKA-le nende otsuste ülevaatamise või uuesti menetlemise koormust kui teenuse saamine inimestele on peatunud või edasi lükkunud tingituna neist erandlikest olukordadest. Nii samuti aitab SKA otsuste tegemistele kuluvat ressursi säästa võimalus valdkonna ministri ettepanekul SKA-l pikendada erihoolekandeteenuse osutamise tähtaega kuni vajaduse lõppemiseni. Tegevuslubade puhul tingimustele vastavuse kontrolli leevendused ja tegevusloa nõudest loobumine erakorralises ja sõjaseisukorras võimaldab samuti SKA-l ressursse hoida ja suunata kriitilises olukorras kriiside lahendamisse. Muudatustega ette nähtud rahaliste hüvitiste kojukannete laiendamine näiteks pensionäridele ja puudega inimestele võib kaasa tuua ka koormuse kasvu SKA-le.

Seega on muudatustel on positiivne mõju SKA-le selles ulatuses, mis need võimaldavad SKA-l paindlikumalt ressursse kasutada ja suunata. Samal ajal võib eeldada, et kriisidest tulenevalt kaasneb ka koormuse kasv SKA-le.

Ajutise töövõimetuslehe pabervormil esitamise võimaluse ette nägemine kriisiolukorras võib suurenda TerK töökoormust. Kuna ajutise töövõimetuslehe leht muutub elektroonilisest paberandjal versiooniks, siis võtab lehe edastamine ning sellel olevate andmete töötlemine ja kontrollimine tavapärasest rohkem aega. Muudatus rakenduks siiski vaid erandkorras kui elektrooniliselt ei ole võimalik töövõimetuslehe esitamine. Siiski on risk ebasoovitava mõju ilmnemise näol, kui kaasneb TerK suur töökoormus.

Eelnõuga kaasnevat mõjud riigiasutustele (SKA, TerK), avalike teenuste pakkumisele, toetuste ja hüvitiste maksmisele ja kohalike omavalitsuste korraldusele ja ülesannetele. Mõjutatud erinevate muudatuste lõikes on kirjeldatud järgnevat peatükides. Mõju sagedus ja ulatus sõltuvad kriisi olemusest või kombinatsioonist, kuid eeldatavasti on kriiside ilmnemine harv ning seetõttu võib hinnata mõju sagedust väikseks. Tavaolukorras muudatused kriisieelselt mõjusid kaasa ei too.

Mõjuvaldkond – majanduslikud mõjud

Eelnõu muudatustel on mõjud ka ettevõtetele, MTÜ-dele ja SA-dele, mis osutavad hoolekandeteenuseid: lapsehoiu-, asendushooldus- perekodus ja asenduskodus, turvakodu-, väljaspool kodu osutatava üldhooldus-, igapäevaelu toetamise-, töötamise toetamise-, toetatud

elamise-, kogukonnas elamise- ja ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajaid ning rehabilitatsiooniteenuseid.

Teenuseid osutavatele asutustele on muudatuste kaudu ette nähtud leevendusi nii teenust osutavate töötajate kvalifikatsioonile ja erialase ettevalmistuse, kui ka teenuse osutamise koha, teenusel viibivate isikute arvu ja muude tingimuste nt tervisekaitsenõuete osas. Need muudatused võimaldavad asutustel paindlikumalt ja säästlikumalt ka kriisiolukordades tegevust jätkata ja tagada inimestele neile vajaminevad teenused.

Oluline mõju võib ilmned kriisiolukorras tööandjatele kriisiolukorras kui töövõimetuslehte ei ole võimalik elektroonilisel kujul esitada ja seda tuleb esitada paber kandjal TerK-le. See võib kaasa tuua koormuse kasvu, kuna lehe edastamine ning sellel olevate andmete töötlemine ja kontrollimine võib võtta tavapärasest rohkem aega.

Eelnõuga kaasnevad majanduslikud mõjud hoolekandeteenuste osutamisega tegelevatele ettevõtetele ja asutustele. Mõjud erinevate muudatuste lõikes on kirjeldatud järgnevatel peatükkides. Mõjude olulisus, sagedus ja ulatus sõltuvad kriisi olemusest või kombinatsioonist, kuid eeldatavasti on kriiside ilmumine harv ning seetõttu võib hinnata mõju sagedust väikseks, ulatuse ja olulisuse mõju ei ole hinnatav. Tavaolukorras muudatused kriisieelselt mõjusid kaasa ei too.

Mõjutatavad sihtrühmad on kirjeldatud alljärgnevalt peamistes muudatusgruppides.

Sotsiaaltöötajate kvalifikatsiooniga seotud muudatused kriisides

Muudatusega loobutakse nõudest KOV-i üksuses töötava sotsiaaltöötaja kvalifikatsioonile erakorralise või sõjaseisukorra ajal ning kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist. Kehtiva SHS § 16¹ sotsiaaltöötajana võib kohaliku omavalitsuse üksus ametisse nimetada isiku, kellele on kutseeaduse alusel välja antud sotsiaaltöötaja kutse või kellel on riiklikult tunnustatud kõrgharidus sotsiaaltöös või sellele vastav kvalifikatsioon. Erakorralise, sõjaseisukorras või sõjaseisukorra lõppedes võib tekkida vajadus sotsiaaltöötajate asendamises või lisatöõjõu järgi. Samal ajal võib tekkida olukord, kus katkevad või on takistunud sotsiaaltöö eriala õpingud või võimetus tagada sotsiaaltöötajate vajalik koolitus- ja täiendõppe või anda välja kutsetunnistus. Sotsiaaltöö eriala kõrghariduse omandamise nominaalne õppeaeg on 3 aastat ning kutsetunnistuse taotlemise protsess võtab aega umbes 2 kuud.

2016. aastal tehtud OSKA sotsiaaltöö valdkonna uuringu kohaselt oli Eestis sotsiaaltöötajate ja nõustajate kategooria alla kuuluvaid KOV-i sotsiaaltöötajaid umbes 1000 ning sotsiaaltöötajaid ja nõustajaid 750. Kõrgharidusega sotsiaaltöötajatest enamik (90%) oli erialase kõrgharidusega. 2021. aastal tehtud OSKA sotsiaaltöö valdkonna uuringu kohaselt oli Eestis sotsiaaltöötajate ja nõustajate kategooria all kokku 2000 inimest ning juhte sotsiaaltöös 500. 2020. aasta jaanuaris tehtud KOV-ide küsitlusest selgus, et 46-st vastanud KOV-i sotsiaaltöötajast umbes 68%-l oli sotsiaaltöö erialane kõrgharidus ning umbes 12%-l sotsiaaltööle lähedane erialane haridus. Umbes 3%-l on erialane kõrgharidus omandamisel ning 17% sotsiaaltöötajatest on erialase hariduseta. RAM andmetel seisuga 1. aprill 2023 a. KOV-ides avalikus teenistuses oli hõivatud 334 töötajat, kelle ametikoha nimetuseks oli „sotsiaaltöötaja“, „sotsiaalnõunik“, „sotsiaaltööspetsialist“, „sotsiaallosakonna juhataja“ jt sotsiaaltööga seotud ametikohad.

Muudatus otse ei mõjuta tänaseid sotsiaaltöötajaid ja kohalikke omavalitsusi kui kohaliku sotsiaaltöö korraldajaid. Kaudselt on mõju see, et erakorralise või sõjaseisukorra tekkimisel on tagatud sättega paindlikus, mis võimaldab paremini toetada sotsiaaltöö läbiviimise korraldamist neis erandlikes olukordades ja seeläbi annab ka tänastele või potentsiaalselt erakorralises või sõjaseisukorras edasi sotsiaaltöötajana jätkavatele töötajatele parema kindlustunde. Niisamuti tagab

muudatus KOV-ile parema kindlustunde läbi laiendatud võimaluse uusi sotsiaaltöötajaid tööle palgata ning seeläbi ka võimaliku ressursiga tööd paremini korraldada. Seega on sel muudatusel väike positiivne mõju kohaliku omavalitsuse korraldusele avalduvate kriiside korral, tavaolukorras muudatus mõjusid kaasa ei too.

Muudatus, mis võimaldab sotsiaaltöötajana võtta tööle madalama kvalifikatsiooniga isik erakorralise või sõjaseisukorra ajal, mõjutab teenusesaajaid ehk potentsiaalselt kõiki Eesti elanikke. Ühelt poolt kvalifikatsiooni nõuded toetavad teenuse paremat kvaliteeti, mistõttu kvalifikatsiooni nõuete langetamine sisaldab riski, et teenuse kvaliteet võib langeda ehk on risk negatiivseks sotsiaalseks mõjuks teenusesaajatele. Teisalt võib eeldada, et erakorralise või sõjaseisukorra ajal vajadus sotsiaaltöötaja toe järgi pigem kasvab ja muudatus võimaldab paremini tagada sotsiaaltöötaja abi ja toe elanikele, kuivõrd annab võimaluse värvata vajadusel ka kvalifikatsiooni nõuetele mitte vastavaid isikuid. Sotsiaaltöötajaga kokkupuutuva mõjutatud sihtrühma suurust täpselt ei ole võimalik hinnata kriisiolukordades.

Lõdvendus sotsiaaltöötajate kvalifikatsiooninõudes on kokkuvõttes positiivne, kuivõrd võimaldab paremini neis erandlikes olukordades tagada sotsiaaltöötaja abi ja tuge elanikele ehk võib eeldada pigem positiivset sotsiaalset mõju inimeste heaolu tagamiseks ja sotsiaalhoolekandele. Muudatusega võib kaasneda väike ebasoovitav sotsiaalne mõju, mis seisneb teenuse kvaliteedi languse riskis.

Väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse muudatused kriisides

Eelnõu kohaselt võib erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust osutada hooldustöötajana isik, kelle ettevalmistus ei vasta SHS-s sätestatud hooldustöötajale esitatud ettevalmistusnõudele, kuid kes on täisealine, teovõimeline ja kellele on tagatud juhendamine hooldustöötaja poolt, kes vastab hooldustöötajale esitatud ettevalmistusnõudele. Hooldustöötajale esitatud nõuded, millele nimetatud olukordades hooldustöötaja vastama ei pea, on järgmised: läbitud on hooldustöötaja kutsestandardis kirjeldatud õpiväljundite saavutamisele suunatud kutseõppe tasemeõppe õppekava; läbitud on hooldustöötaja kutsestandardis kirjeldatud õpiväljundite saavutamisele suunatud täienduskoolituse õppekava; isikul on kutseeaduse alusel antud hooldustöötaja kutse.

Muudatus võimaldab tuua üldhooldusteenuse osutamisesse paindlikkust, et tagada vajaliku abi saamine ööpäevaringse üldhooldusteenuse saajatele. Muudatustest on mõjutatud ööpäevaringse üldhooldusteenuse saajad ning ööpäevaringse üldhooldusteenuse osutajad. Sotsiaalministeeriumi hoolekandestatistika kohaselt sai 2021. aasta jooksul ööpäevaringset üldhooldusteenust 13 968 isikut, aasta lõpus oli teenusel 9100 isikut. Teenust saavate inimeste arv on aastatega suurenenud, viie aasta jooksul (2017-2021) ligikaudu 18% (2094 kasutaja võrra). 2021. aasta lõpus oli SKA väljastanud 161 üldhooldusteenuse osutamise tegevusluba 214 tegevuskohas (asutuses/majas) ning Sotsiaalministeeriumi hoolekandestatistika kohaselt oli 2021. aasta lõpus kokku 10 478 ööpäevaringse üldhooldusteenuse teenusekohta. Mõjutatud sihtrühma suurus on väike, kuna ööpäevaringset üldhooldusteenust osutavate asutuste arv moodustab majanduslikult aktiivsetest üksustest ligikaudu 0,1%[1].

Kuigi hooldustöötajate kvalifikatsiooni nõuetest loobumine sisaldab riski, et teenuse kvaliteet võib langeda, siis on oluline, et ka erakorralise ja sõjaseisukorra ajal ja lõppedes oleks tagatud üldhooldusteenuse osutamine. Vastava ettevalmistõudega isikute leidmine võib sel ajal olla raskendatud, samuti võivad sel ajal mõjuvatel põhjustel katkeda õpingud ja koolitused ja võib kaduda võimalus saada kutsetunnistust.

Erakorralise või sõjaseisukorra ajal ja selle järgselt SHS-s sätestatud hooldustöötaja ettevalmistus nõuetele mitte vastavate isikute tööle võtmise võimaluse sätestamine on kokkuvõttes positiivne,

kuivõrd võimaldab paremini neis erandlikes olukordades tagada hooldustöötajate kaadri ja tagada paremini teenuse jätkumise. Muudatusega võib kaasnedagi väike ebasoovitatav mõju, mis seisneb teenuse kvaliteedi languses.

Rehabilitatsiooniteenuse osutamise muudatused kriisides

Eelnõu muudatused sätestavad erisused tavapärasest rehabilitatsiooniteenuse saamise ja teenuse eest tasumise korralduses. Eriolukorras, erakorralises seisukorras või sõjaseisukorras võimaldatakse valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul pikendada inimesele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eest SKA poolt tasu maksmise kohustust ning tühistatakse ka tähtajaline piirang (60 kalendripäeva), mille jooksul inimene peab sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutaja poole pöörduma, et SKA otsus kehtiks inimese teenuse eest maksmisel. Need piirangud on maha võetud, et ei peaks teenust uuesti taotlema ja SKA seda menetlema olukordades, kus teenuse saamine on takistatud eriolukorrast, erakorralisest seisukorrast või sõjaseisukorrast tingituna. Nii saab inimene teenuseosutaja poole pöörduda pärast kehtestatud olukorra lõppemist ning ei kaota õigust teenust saada viisil, et SKA selle eest tasu maksab.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust sai 2022. aastal 10 688 isikut (keskmiselt 56,9h aastas isiku kohta), sh lapsi ligi 7000 ja 18-aastaseid ja vanemaid ligi 4000.

Muudatusel on positiivne sotsiaalne mõju teenuse saajatele, kes ei kaota õigustatust teenusele ega ka õigust riigi poolsele teenuse tasumisele. Muudatusel on ka positiivne mõju SKA-le, kes ei pea kulutama ressursse sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse otsuste üle vaatamisele olukorras, kus teenuse saamine on olnud takistatud tingituna erandlikest olukordadest.

Erihoolekandeteenuste osutamise muutused kriisiolukorras

Eelnõu muudatused sätestavad erisused erihoolekandeteenuste osutamisele kriisiolukordades. Vajadusel erihoolekandeteenuse osutajate tegevusjuhendajate haridustaseme- ja ettevalmistusnõude vähendamine võimaldab laiendada inimeste ringi, kes saaksid eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra ajal ja kahe aasta jooksul pärast seda erihoolekandeteenust osutada. Seaduseelnõu muudatus, mille kohaselt eriolukorra ajal pikeneb erihoolekandeteenuse mittekasutamise tähtaeg kahelt kuult neljale kuule ning muudatus, mille kohaselt sõjaseisukorra ajal lüheneb tähtaeg ühele kuule, puudutab kõiki hetkel ja tulevikus erihoolekandeteenuse saajaid. Eriolukorra ajal võimaldab muudatus paindlikkust juhul, kui teenusesaajad on eriolukorra tõttu teenuselt eemal ja annab võimaluse teenusesaajal kauem lähedastega viibida. Sõjaseisukorras lühendatakse teenuselt eemalviibimise tähtaega kahe kuu asemel ühele kuule, sest teenuste nõudlus võib kasvada ja tuleb võimaldada operatiivsem ning kiirem teenuskohtade pakkumine, mistõttu ei saa teenuskohti kaks kuud tühjana hoida. Lisaks pikendatakse eriolukorras, erakorralises- või sõjaseisukorras teenusele jõudmise aega ühele kuule kokkulepitud tähtajast alates. Kuna kriisiolukordades võib olla teenusele jõudmine raskendatud, tagab tähtaegade pikendamine teenuse kättesaadavuse. Eelnõu muudatus, millega sätestatakse, et kriisiolukordade ajal võib SKA valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul pikendada erihoolekandeteenuse osutamise tähtaega kuni vajaduse lõppemiseni, tagab, et jätkuks abivajajatele teenuseosutamine ning et teenusosutajate ja SKA ressurss ei läheks suunamisotsuste tähtaegade ja pikendamiste ülevaatamisele, mis võib kriisiolukordades olla raskendatud. Teenuste toimepidevust toetab muudatus, mille alusel hüvitab SKA teenuseosutajale 95% ulatuses teenuskoha maksumuse ka juhul, kui teenuskohta ajutiselt ei kasutata. Ka tavaolukorras hüvitatakse teenusekohtade mittekasutamise puhul 95% teenuskoha maksumusest, mis tähendab, et selle muudatusega ei kaasne kohanemiskulusi. Muudatusega, millega sätestatakse, et teenuseosutajal on kriisiolukorras kohustus teha endast olev erihoolekandeteenuse toimimise jätkumiseks, tagada isiku turvalisus ja abistada teda enese eest hoolitsemisel, mõjutab kõiki erihoolekandeteenuste osutajaid.

Muudatustest mõjutatud sihtrühm on kõik erihoolekandeteenuse osutajad ja nii hetkel kui tulevikus teenust saavad inimesed. 2022. aasta jooksul osutas erihoolekandeteenuseid 219 erihoolekandetasutust (arvestatud kõiki teenuseosutamise asukohti). Kõikidest Eesti ettevõtetest moodustab sihtrühm väikese osa. Sotsiaalministeeriumi hoolekandestatistika andmetel osutati erihoolekandeteenuseid 2022. aasta lõpu seisuga 6029 inimesele ja järjekorras (sealhulgas eelis- ja tavajärjekord) oldi SKA andmetel 2022. aasta lõpu seisuga 1933 teenuskohale. Võrreldes kogu elanikkonnaga on muudatusest mõjutatud sihtrühma suurus väike (0,4%), kuigi kriisiolukorras võib teenust vajavate inimeste sihtrühm ettearvamatult kasvada või kahaneda.

Erihoolekandeteenuste eelnõu muudatused, mis puudutavad kogukonnas elamise teenust ja ööpäevaringset erihooldusteenust, sätestavad, et teenuseosutaja kohustus on tagada kriisiolukorras majutus ja toitlustamine kogukonnas elamise teenusesaajatele ning ööpäevaringsetele teenusesaajatele kohustus järgida raviskeemi ja olla teadlik teenusesaaja viibimiskohast. Muudatustega lubatakse kogukonnas elamise teenust osutada samades ruumides intellektipuudega ja psüühikahäiretega inimestele ja ööpäevaringseid teenuseid samades ruumides teiste ööpäevaringsete hooldusteenustega, mis vähendab ebasoovitavaid mõjusid, tagades teenuse jätkumine võimalikus kriisiolukorras. Lisaks sätestatakse eelnõu muudatuses, et kriisiolukorras ei kehti ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajale kohustus saada esindajalt nõusolek teenusesaaja tegevuskohast väljapoole viimiseks, vaid tuleb seaduslikku esindajat teavitada esimesel võimalusel. Kriisiolukorras võib olla möödapääsmatu, et teenusesaajad tuleb turvalisuse huvides viivitamatult teise asukohta viia. Erihoolekandeteenuste eelnõu muudatused, mis puudutavad kogukonnas elamise teenust ja ööpäevaringset erihooldusteenust, mõjutavad kogukonnas elamise ja ööpäevaringset erihooldusteenust pakkuvaid teenuseosutajaid ja teenusesaajad. SKA andmetel pakkus kogukonnas elamise teenust 2022. aasta jooksul 24 asutust ja ööpäevaringseid erihooldusteenuseid 29 asutust. Kõikidest Eesti ettevõtetest moodustab sihtrühm väikese osa. Ööpäevaringseid teenuseid sai 31.12.2022 seisuga 2268 inimest ning kogukonnas elamise teenust 659 inimest.

Kokkuvõttes on erihoolekandeteenuste kriisiolukorras osutamise muudatustel sotsiaalne mõju ja mõju riigivalitsemisele, sh avalikele teenustele. Mõju avaldumise sagedus väike, sest muudatused kehtestatakse vaid eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõja seisukorra ajal. Muudatustest mõjutatud sihtrühmade suurus on väike võrreldes Eesti elanikkonnaga. Mõjude ulatus on eeldatavalt väike, kuna muudatused ei mõjuta erihoolekandeteenuste pakkumist tänases olukorras. Ebasoovitavate mõjude risk on väike, sest kuigi haridustasemenõude langetamine ja erihoolekandeteenuse osutamine samades ruumides teiste (eri)hooldusteenustega võib negatiivselt mõjutada osutatava teenuse kvaliteeti kriisiolukorras, siis muudatused võimaldavad tagada erihoolekandeteenuste püsima jäämise eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõja seisukorra ajal.

Lapsele turvakoduteenuse, lapsehoiuteenuse ja asendushooldusteenuse osutamise erisused kriisides. Turvakoduteenuse, lapsehoiuteenuse ja asendushooldusteenuse puhul on tegemist „Tsiiviilkriisi ja riigikaitse seaduse“ eelnõu kohaselt kohalike omavalitsuste kriisiülesandega, mis tähendab, et teenuste osutamist tuleb jätkata kõigis kriisiolukordades. Nende teenuste puhul on tehtud muudatused arvestades, et teenused on vaja tagada erandlikes olukordades, teenuste vajadus võib hüppeliselt kasvada ja teenuse tagamiseks võib olla vajalik kaasata täiendavat tööjõudu.

Lapsehoiuteenuse osutamise erisused kriisides hõlmavad laste piirarvu piirangute mitte rakendamist hoiukohtades ning nakkushaiguste tõendi esitamise nõudest loobumist eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra ajal. Lisaks luuakse võimalus mitte nõuda lapsehoidjat tööle võttes lapsehoidja kutse või kvalifikatsiooni ning esmaabikoolituse nõuete täitmist kriisiolukorras (ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist), mis oluliselt mõjutab lapsehoiuteenust.

Nõuete leevendamine võimaldab teenusevajaduse ootamatu või ajutise kasvu puhul või ka evakuatsiooniolukorras, jätkata ja tagada teenuse pakkumine. Lapsehoiuteenuse osutamine on Eestis

pea kõikides KOV-ides tagatud, teenust osutatakse ka raske ja sügava puudega või suure hooldusvajadusega lastele (2021. aastal 208 teenuseosutajat, teenusel lapsi oli 5879).

Lõdvendused laste arvu hoiukohtades, lapsehoidja haridusnõuetes ja esmaabikoolituse osas võivad omada negatiivset mõju teenuse kvaliteedile ja seega võivad kaasneda ebasoovitavad mõjud teenusel laste heaolule. Samas muudatused võimaldavad paremini tagada teenuse püsima jäämise erandlikes olukordades, mis annab teenuse korraldajale KOV-ile ja teenuseosutajale paremad võimalused teenust tagada ja seeläbi omab ka positiivset mõju teenust saavatele lastele ja nende peredele.

Seaduse eelnõuga kehtestatakse, et kriisiolukorras, mis mõjutab oluliselt turvakoduteenuse osutamist, peab turvakoduteenusel last vahetult kasvatav isik vastama SHS § 36 lõikes 1 sätestatud nõuetele ning kaasnevalt lubab loobuda kriisiolukorras muidu töötajale kehtivast hariduse või täiendkoolituse nõudest. Teenuse osutamise tagamiseks kriisiolukorras on jätkuvalt kehtivad töötajale nõuded, mis piiravad lastega töötamist isikutele, kes võivad ohutada laste turvalistust (teenust ei saa osutada isik, kellel on piiratud või täielikult ära võetud hooldusõigus lapse suhtes, keda on kõrvaldatud eestkostja, hooldaja või hoolduspere vanema kohustuste täitmisest ning kellel on sõltuvus alkoholist, narkootilistest või psühhotroopsetest ainetest).

Muudatusel võib olla mõju teenuse saajatele s.o turvakoduteenusele saabuvatele lastele, kes saavad teenusele üksi (ilma vanema, eestkostja või muu täisealise pereliikmeta). Turvakoduteenust saanud laste arv viimastel aastatel on kõikunud 660–850 vahel (2022. aastal sai turvakoduteenust 721 last ja nendest 546 saabusid teenusele ilma vanema, eestkostja või muu täisealise leibkonnaliikmeta). Haridusnõuetest loobumisega võib kaasneda väike risk teenuse kvaliteedi langusele ja kaasnevalt ebasoovitavad mõjud teenusel laste heaolule. Säte on ettenähtud rakenduma kriisiolukorras, mis mõjutab oluliselt turvakoduteenuse osutamist. Tegemist võib olla olukordadega, kus teenusevajadus võib olla kasvanud või on tekkinud ootamatu seniste töötajate asendamise vajadus (pandeemia või sõjaolukorras) või on tekkinud muu olukord (nt pikaajalise kriisi), kus töötaja ei saa või ei jõua ajaliselt läbida nõutavat täiendkoolitust. Turvakoduteenuse korraldamine on KOV vastutusala ja kriisiolukorras töötajate värbamise paindlikkuse lisamine aitab teenust erandlikes olukordades paremini tagada ehk mõjutatud osapoolteks saab lugeda ka teenust korraldavaid KOV-e ja teenust osutavaid asutusi turvakodusid. Täna osutavad turvakoduteenust 11 asutust mitmes KOV-is. Ehk muudatuse sihtrühm on väike, kuid kriisiolukord võib omakorda nõuda enamaid turvakodusid ehk tänane olukord ei pruugi kajastada kriisiolukorras kokkupuutuvat sihtrühma.

Laste turvakoduteenuse osutamine on hädavajalik olukorrades, mis ohustavad lapse elu, tervist, arengut või heaolu. Mistõttu kuigi hariduse või täiendkoolituse nõudest loobumisega võib kaasneda väike risk teenuse kvaliteedi langusele ja ebasoovitav mõju teenuse saajale, siis teenuse osutamise tagamise võimekus kriisiolukorras kaalub siinkohal selle üle ning muudatust võib kokkuvõttes hinnata positiivseks nii teenuse korraldajatele, osutajatele kui teenuse saajatele.

Seaduse eelnõu lubab erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal samades ruumides osutada asendushooldusteenust erinevatele sihtgruppidele ning turvakoduteenust, tavaolukorras neid teenuseid tuleb osutada eraldi ruumides ehk need erineva sihtrühma ja teenuse kestvusega lapsed ei viibi koos teenusel, kuivõrd stabiilne laste kooslus on nende heaolu paremini tagav. Erakorralise ja sõjaseisukorra ajal saab aga esmatahtsaks lastele turvalise esmase hoolduse pakkumine, mistõttu selle muidu laste heaolu toetava piirangu kaotamine neis olukordades pakub parema ja paindlikuma võimaluse esmase turvalise hoolduse tagamiseks lastele, kes teenust vajavad.

2022. aastal asendushooldusteenust osutas 38 (koos SOSi Lasteküla toimlatega), turvakoduteenust lastele – 11 asutust, neist 7 asutust osutasid mõlemat teenust. 2022. aasta lõpus laste turvakoduteenuse osutamiseks ettenähtud 138 kohast 72 kohta (52,1%) asusid asutustes, kes

osutasid ka asendushooldusteenust. Turvakoduteenust saanud 721-st lastest 236 (ligi 33%) viibisid teenusel asutustes, mis omasid luba osutada nii asendushooldusteenust kui turvakoduteenust. Tava olukorras viibib asendushooldusteenustel lastest vanema nõusolekul teenusel alla 4% lastest (2022. aasta jooksul 1101 lapsest 40 last). Erakorralise- või sõjaseisukorra ajal aga võib vajadus olla vanema nõusolekul paigutamiseks oluliselt kõrgem, mistõttu on oluline võimaldada asutustel paindlikult erinevatele sihtrühmadele teenust pakkuda. Erandlikes olukordades teenuse vajajatele operatiivselt ja paindlikult teenuse pakkumise võimaldamine on positiivse sotsiaalse mõjuga teenuse saajatele, kuid toetab ka teenuse korraldajaid KOV-e oma ülesannete täitmisel ja pakub kindlust teenuseosutajatele erandlikes olukordades toime tulla.

Kriisiolukordades rakenduvad asendushooldusteenuse osutamise nõuete osas veel leevendused, mille kohaselt nähakse ette võimalus, et erakorralises ja sõjaseisukorras võib vajadusel ja lapse huvidest lähtuvalt vanema nõusolekul asendushooldusteenust lühiajaliselt osutada pikemalt kui tavaolukorras kehtiv kuni 90 päeva (katkematult). Samuti ei nõuta järgimist laste piirarvu osas asendushooldusteenuse osutamisel asenduskodus, perekodus või hooldusperes eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra ajal ja kaasnevalt kaob sel juhul ka vajadus SKA-ga piirarvust suuremate paigutuste kooskõlastamiseks (erandkorras on tavaolukorras võimalik piirarve ületada vastava kooskõlastusega). Kui tavaolukorras on asendus- ja perekodus laste piirarvuks ühes peres 6 last ning hooldusperes 4 last (sh pere enda alla 14-aastased lapsed ja hooldust vajavad isikud), siis keskmiselt on ühes asendushoolduse peres asendus- ja perekodus 4,5 last ja hooldusperes 1,4 last. Seega piirarvu ületamine ei pruugi olla vajalik, kuid sõltuvalt kriisist ja teenuse kasvavast vajadusest võib osutada vajalikuks.

Kriisiolukorras, mis mõjutab oluliselt asendushooldusteenuse osutamist, ja kaks aastat pärast sõjaseisukorra lõppemist lõdvendatakse ka osasid nõudeid, mis kehtivad asendushooldusteenust vahetult osutatavatele isikutele: perevanematele, kasvatajatele, nende abidele ja hoolduspere vanematele. Asendushooldusteenust vahetult osutatavatelt isikult ei nõuta vanusepiiri täitmist (vähemalt 25-eluaastat), lapsega töötamise kogemust, keskaridust, täienduskoolituse läbimist ning nakkushaiguste suhtes tervisekontrolli läbimist.

Asendushooldusteenusel pere- ja asenduskodus viibis 2022. aasta lõpu seisuga 765 last, last vahetult kasvatavaid isikuid oli 2021. aasta lõpus seisuga asutustes 495 (perevanemaid 244, kasvatajaid 215 ja nende abid 36). Hooldusperesid (perekonnas hooldajad sh) oli 2022. aasta lõpu seisuga 111 ja neis peredes kasvas 151 last. Tegemist on tavaolukorras väikse sihtrühmaga (lastest 0,3%), kuid kriisiolukordades võib teenuse vajadus ja sihtrühm kasvada.

Muudatused võimaldavad paremini tagada asendushooldusteenuste ja turvakoduteenuse erandlikes olukordades tagamise teenust vajajatele, see annab teenuse korraldajale KOV-ile ja teenuseosutajatele paremad võimalused teenus tagada ja seeläbi omab ka positiivset sotsiaalset mõju teenust saavatele lastele ja nende peredele. Kaasneda võib risk teenuse kvaliteedi langusele ja seeläbi võib ka olla ebasoovitav mõju teenuse saajate heaolule, kuid siinkohal teenuse tagamine kriisiolukorras on eelduslikult positiivsema mõjuga laste heaolule kui teenuse mitte tagamine.

Toimetulekutoetuse määramise ja maksmise erisused kriisiolukorras.

Seaduse eelnõuga täiendatakse seadust § 13⁴ -ga, mis sätestab toimetulekutoetuse määramise ja maksmise erisust. Esimene muudatus puudutab toimetulekutoetuse arvestamise alust evakuatsiooni korras. Eelnõuga sätestatakse, et evakuatsiooni puhul toimetulekutoetuse määramisel arvesse võetakse eluasemekulud selle eluaseme osas, kus toimetulekutoetuse taotleja alaliselt elab sõltumata sellest, kas see asub evakuatsioonikohaga sama KOV haldusterritooriumil või mitte.

Muudatus mõjutab neid toimetulekutoetuse taotlevaid leibkondi ja üksikisikuid, kellel on eluasemekulud, mis on seotud tema tegeliku elukohaga. 2022. aastal rahuldatud toimetulekutoetuse taotlustest eluasemekuludega oli 75 969 taotlust (2021. aastal – 52126) e ca 71% rahuldatud taotluste koguarvust (2021.a – 86%). Keskmiselt kuus neid oli 6 330 (2021. aastal 4 344). Kriisiolukorras või sõjaseisukorras, mis nõuab evakuaatsiooni, võib esineda juhtumeid, kus evakuaatsioonikohas viibivatel toimetulekutoetuse taotlejatel on jäänud kohustus endiselt maksta kinni oma tegeliku elukohaga seotud eluasemekulud kas täises mahus või osaliselt, Seaduseelnõu muudatuse mõju leibkondadele ja inimestele on positiivne, kuna arvesse võetakse kõik eluasemekulud, mida nad peavad kinni maksta. Muudatus aitab vältida võlgnevuste tekkimist. Ebasoovitavaid mõjusid ei tuvastanud.

Muudatus avaldab mõju riigieelarvele. Täpse lisakulude summat ei ole võimalik arvutada. See hakkab sõltuma, millal toimub evakuaatsioon, kui pikalt, mis piirkondadest.

Eelnõuga viiakse sisse muudatused toimetulekutoetuse maksmise osas, mis annavad võimalust kohaliku omavalistuse üksusele erakorralise või sõjaseisukorras maksta toimetulekutoetust ainult sularahas, määrata toetust täissummas eurodes, kasutades 0 ja 5-ga lõppevaid summasid, ümmardades toetuse suurust inimese kasuks ja maksta toetust sularahas mõistlikku aja jooksul kui olukord seda vähegi võimaldab.

Kehtiva SHS § 134 lõike 2 kohaselt määratakse toimetulekutoetus viie tööpäeva jooksul pärast kõikide dokumentide esitamist ning lõige 6 kohaselt KOV üksus maksab arvestatud toimetulekutoetuse summa kolme tööpäeva jooksul otsuse tegemise päevast arvates vastavalt sotsiaalseadustiku üldosa seaduse § 28 lõikele 3 või posti teel või sularahas, arvestades taotleja eelnevalt väljendatud vastavasisulist soovi. Üldiselt toimetulekutoetuse saajatest saab seda mingitel põhjustel sularahas alla 5% toetuse saajatest. Kuid erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib vajadus maksta toimetulekutoetust sularahas oluliselt kasvada. Selleks, et lihtsustada ja kiirendada toetuse väljamaksmist, eelnõuga tehakse muudatus, mis lubaks KOV -dele toimetulekutoetuse sularahana väljamaksmisel ümardada väljamakstava toetuse suurust ülespoole summani, mis lõppevad 0-ga või 5-ga. Kuna mõjuvatel põhjustel võib tekkida olukord, kus ei ole võimalik maksta toetust kindla aja piiris, siis loobutakse sellest nõudest ning selle asemel lubatakse maksta toetust mõistlikku aja jooksul koheselt, kui olukord seda vähegi võimaldab.

Muudatus mõjutab toimetulekutoetust saavaid leibkondi ja üksikuid toetuse saajaid. 2023. aasta esimese nelja kuuga toimetulekutoetust maksti 14 738 leibkonnale, mille koosseisus oli 28 958 liiget (neist ajutise kaitse saaja leibkondi oli 6008, kus oli 12 432 liiget). Keskmiselt toetust sai ligi 10,7 tuhat leibkonda kuus (2022. aastal toimetulekutoetust sai 25 016 leibkonda, mille koosseisus oli 48 731 liiget ning ühes kuus teotust sai keskmiselt 8,9 tuhat leibkonda). See on alla 5% leibkondade koguarvust, kuid erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib toetuse saajate arv oluliselt kasvada. Hinnanguliselt ca 85-90% määratud toetustese summadest võisid vajada ümmardamist. Hinnanguline lisakulu ühe toimetulekutoetuse taotluse kohta oleks 1,5 – 2 eurot. Kui lähtuda 2022. aasta toimetulekutoetuse maksmise andmetest, mille järgi toetuse keskmine suurus ühe taotluse kohta oli 373,38 eurot, siis keskmine toetuse suurus kui kulud tervikuna kasvaks 0,4-0,5%. Muudatuse positiivne mõju inimestele eeskätt seisneb selles, et erakorralises või sõjaseisukorras saaksid inimesed toetused kätte ja seda võimalikult kiiresti. Mõju ulatus ning sagedus on väike. Täpse väljamaksmise kuupäeva nõudest loobumine võiks negatiivselt mõjutada inimeste toimetulekule. Kuid nendes olukordades, kus mõjuvatel põhjustel KOV-il ei ole võimalik maksta välja toetust, peavad nad osutama abivajajatele vältimatut sotsiaalabi, mis tagab vähemalt toidu, riietuse ja ajutise majutuse. Kokkuvõttes ebasoovitavate mõjude risk on väike. Kokkuvõttes mõju inimestele on ebaoluline.

Muudatus võib avaldada mõju kõikidele KOV -dele. Muudatuse mõju on positiivne, kuna kas vähendab või pidurdab töökoormuse kasvu toimetulekutoetuse väljamaksmisel olukordades, kus arveldamine hakkab käima ainult sularahas, lihtsustades arveldamist toetuse väljamaksmisel, annab paindlikust toetuse maksmisel. Hetkel võib tekkida vajadus võimaldada suurte sularahasummade hoidmiseks.

Tegevusloa andmise erisused ja teavitamiskohustus kriisiolukorras

Eelnõus sätestatud muudatuse mõjul võib SKA kriisiolukorras väljastada tähtajalise tegevusloa ka sel juhul, kui teenuseosutaja ei vasta kõigile põhiregulatsiooni tingimustele, kuid teenuse jätkamine on oluline. Seejuures erakorralise ja sõjaseisukorra ajal ei nõuta tegevusluba lapsehoiu-, asendushooldus- perekodus ja asenduskodus, turvakodu-, väljaspool kodu osutatava üldhooldus-, igapäevaelu toetamise-, töötamise toetamise-, toetatud elamise-, kogukonnas elamise- ja ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajatelt. Need asutused peavad SKA-d teavitama teenuseosutamisest ning peale erakorralise või sõjaseisukorra lõppemist tuleb neil tegevusluba taotleda. Lisaks tuleb teavitada SKA-d, kui kriisiolukorras või massilise sisserände tõttu tuleb sotsiaalteenust osutada tegevusloal märgitud tegevuskohast erinevas kohas või rohkematele inimestele.

Muudatusega ei nõuta kriisiolukorras tegevusloa taotlemisel tervisekontrolli läbimist ja tervisetõendit turvakodu-, lapsehoiu- või asendushooldusteenuse osutajatelt ning ei nõuta erihooldekandeteenuseid osutavalt tegevusjuhendajalt tervisetõendit. Selle asemel nõutakse tööleasujalt kirjalikku kinnitust nakkushaiguse mittepõdemise kohta ning tervisetõendi esitamist 90 kalendripäeva jooksul olukorra lõppemisest.

Mõju avaldub sotsiaalse, regionaalse ja riigivalitsemise, sh avalike teenuste mõjuna. Muudatusest mõjutatud sihtrühmad on lapsehoiu-, asendushooldus-, turvakodu-, väljaspool kodu osutatava üldhooldus- ja erihooldekandeteenuste osutajad. 2022. aastal osutas erihooldekandeteenuseid 219 asutust, väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust 177 asutust, turvakoduteenust 11 asutust, asendushooldusteenust 38 asutust ning lapsehoiuteenuse tegevusluba on 370 asutusel (kokku 815 asutust). Kriisiolukorras võib aga vastavaid teenuseid pakkuvate asutuste arv oluliselt muutuda, näiteks massilise sisserände puhul võib suureneeda asendushooldusteenuse osutamise vajadus, mistõttu täpsemat mõju ei ole võimalik analüüsida. Muudatustest on mõjutatud ka SKA, kelle halduskoormus võib suureneeda kriisiolukorrast tulenevate muutuvate olude tõttu. Ebasoovitavate mõjude risk võib esineda teenuse kvaliteedi langemisel, kui tegevusluba antakse ilma kõiki tingimusi täitmata ega täideta kõiki tervisekaitsenõudeid. Positiivse mõjuna võib välja tuua teenuste toimepidevuse kriisiolukorras. Mõju avaldumise sagedus on harv, kuna muudatused puudutavad vaid kriisiolukordasid, mille esinemine on eeldatavasti harv ning raskesti prognoositav.

Lastekaitseaduse muudatused kriisiolukorras

LasteKS -i muudatused annavad kriisiolukorras lisapaindlikkuse abivajavate ja hädaohus laste abivajaduse hindamiseks. KOV lastekaitsetöötaja peab lapse abivajadust küll hindama ja abimeetmeid pakkuma, kuid lähtudes nendest meetmetest, mida kriisiolukorraga kaasnevaid asjaolusid arvestades on võimalik lapsele kohaldada.

Eestis on igas KOV-is lastekaitsetöötajaid (2022. aasta lõpu seisuga 296), kes tegelevad aastas ligi 15 000 lapsega juhtumimenetluse raames (2022. aastal laste arv, kellega seotult menetleti lastekaitsealaseid juhtumeid oli 14 962), kriisiolukorras võib sihtrühm nii kasvada kui kahaneda ning seda ennustada ei ole ette võimalik, ometi on oluline tagada kriisiolukorras võimalik paindlikkus, kuivõrd abivajaduse hindamine ja meetmete pakkumine võib olla samuti kriisist tulenevalt muutunud sh kitsenenud. Muudatusega ei kaasne eeldatavalt kohanemiskursusi, kuna ei mõjuta otseselt lastel abi pakkumist tänases olukorras ja kuigi kriisi ilmnemisel võib hindamiste ja meetmete võimalikkus muutuda ja sel juhul on ka abivajavad lapsed sellest mõjutatud, siis see ei tulene

eeldatavasti mitte muudatusest, vaid justnimelt kriisiolukorrast endast. Paindlikkuse lisamine annab pigem parema garantii, et ka kriisi olukorras saavad lastekaitsetöötajad võimaluste piires lastele abi ja meetmeid pakkuda.

Lisaks sätestatakse, et kui kriisiolukorra ajal või sellega seotud asjaolude tõttu ei ole lapsega töötamist võimaldaval isiku puhul või vastava tegevusloa väljastajal võimalik kontrollida piirangutest kinnipidamist ehk isiku karistatust eelnevalt kontrollida (nt ajutiselt tehniliselt võimatu elektri- või IT-süsteemide häirete tõttu), siis võib isiku tööle võtta või loa väljastada vajadusel Isiku enda kirjalikul kinnitusel piirangu tingimustele vastamise osas. Lapsega töötamise piirangutest kinnipidamist tuleb viivitamatult kontrollida tööandjal või loa väljastajal kui takistavad asjaolud on ära langenud.

Selle muudatuste eesmärk on tagada paindlikult lapsele abi ja teenused, kaasneb siiski väike risk lapse heaolule juhul kui lapsega töötamist võimaldaval isikul on petmise huvi, kuid see on maandatud järelkontrolli viivitamatu nõudega takistuste ära langemisel. Eelkõige on sotsiaalsed mõjud positiivsed luues soodsama olukorra lapsele vajaliku teenuse osutamiseks ja riski maandamine on siinjuures ka koheselt ette nähtud.

Ohvriabi seaduse muutmine.

Eelnõu kohaselt võib SKA teha eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra ajal ohvriabiteenuste korraldamisel ajutiselt erandeid teenuste sisu osas, kui see on ohvriabiteenuste osutamiseks kriisiolukorras vältimatult vajalik. Muudatusest on mõjutatud nii ohvriabiteenuste saajad kui ka ohvriabiteenuste osutajad. SKA andmetel pöördus 2022. aastal ohvriabisse 4636 uut kannatanut, alaealisi kannatanuid oli 695. Uusi juhtumeid oli 3719, neist ligikaudu 54% olid seotud perevägivallaga. Psühholoogilist abi osutati ohvriabiteenuste raames 1975 inimesele. 2022. aastal pöördus naiste tugikeskustesse nõustamisele 1917 naist, majutust vajas 347 naist ja 301 last. Seksuaalvägivalla kriisiabikeskustesse pöördus 2022. aastal 201 inimest. Mis puudutab ohvriabiteenuse osutajaid, siis selle sihtrühma suurus ulatub 300 inimeseni. SKA -s töötas 2023. a märtsi alguse seisuga 24 ohvriabitöötajat, lisaks on SKA -l mitmeid lepingupartnereid. Näiteks süüteoohvritele psühholoogilist abi osutavaid spetsialiste on ca 185, naiste tugikeskuse töötajaid 70 ja seksuaalabikeskuse töötajaid umbes 30.

Erandite tegemine ohvriabiteenuste sisu osas võib tähendada, et mõni ohvriabiteenuse komponent jääb osutamata ehk sellest tulenevalt ei pruugi ohvrile osutatav abi olla nii kvaliteetne kui tavaolukorras. Seega muudatusega võib kaasneda ebasoovitav mõju seoses teenuse kvaliteedi langusega. Teisalt on eelnõu kohaselt siiski ka eriolukorras, erakorralise ja sõjaseisukorra ajal kavas jätkata ohvriabiteenuste osutamist ning erandite tegemine on lubatud vaid juhul, kui see on vältimatult vajalik.

Perehüvitiste seaduse muudatused kriisiolukorras.

Vajadusel perehüvitiste saamise õigustatud isikute ringi laiendamine ning võimalus mitte küsida teise vanema või vanemate nõusolekut perehüvitiste maksmiseks puudutab laste õigust inimväärsele elatusasemele ning õigust osa saada sotsiaalkindlustuse hüvedest ka erakorralise või sõjaseisukorra ajal kui toetuse saajat on vaja muuta. Muudatus võib mõjutada potentsiaalselt kõiki Eesti perehüvitisi saavaid lapsi. SKA 2023. aasta jaanuari kuu seisuga sai perehüvitisi 162 000 lastega pere, kus kasvas rohkem ca 271 000 last. Lapsed moodustavad Eesti elanikest viiendiku, seega on tegu keskmise suurusega sihtrühmaga. Samas erakorralise või sõjaseisukorra ajal vajadus perehüvitiste maksmist muuta puudutab eeldatavasti väiksemat osa lastega peredest, kuid sihtrühma suurus sõltub siiski kriisi olemusest, kestvusest ja mõjust lapsevanematele. Muudatusega ei kaasne eeldatavalt kohanemiskursi, kuna ei eelda täna hüvitise saajatelt mingeid ettevalmistavaid tegevusi ja annab

pigem kindlustunnet, et ka erakorralise või sõja seisukorra ajal on hüvitised tagatud last tegelikult kasvatavale isikule.

Volituse kehtestada kõigile võrdne elatisabi suuruse täitemenetluse või pankrotimenetluse peatumisel puudutab elatisabi saajaid. SKA andmetel maksis riik 2022. aasta jooksul täitemenetlusaegset elatisabi 4049 perele 5715 lapse eest ja pankrotimenetlusaegset elatisabi 17 perele 21 lapse eest. Võrreldes kõikide Eesti elanike ja ka lastega on tegu väikese sihtrühmaga. Muudatusega ei kaasne eeldatavalt kohanemiskulusi, kuna ei eelda täna hüvitise saajatelt mingeid ettevalmistavaid tegevusi ja annab pigem kindlustunnet, et ka erakorralise või sõja seisukorra ajal on elatisabi tagatud.

Võimalus maksta kõigile võrdset elatisabi suurus mõjutab SKA suutlikkust maksta kriisiolukorras elatisabi, kuna SKA-l ei pruugi kriisiolukorras olla ülevaadet võlgniku poolt makstud elatisest ning võrdse elatisabi suuruse kehtestamine. Mõju ulatus ja avaldamise sagedus on siiski SKA -le väikesed, sest elatisabi saajate ring on võrreldes kõikide lastega peredega väike ning tegu ühekordse on protseduurilise muudatusega. Vajadusel perehüvitiste saamise õigustatud isikute ringi laiendamine ning võimalus mitte küsida teise vanema nõusolekut perehüvitiste maksmiseks mõjutab samuti SKA tööprotsesse vaid vähesel määral, sest ka täna teeb SKA toiminguid hüvitise saaja vahetamise osas.

Ravikindlustuse seaduse muutmise - ajutise töövõimetuse hüvitise määramise ja maksmise erisused kriisiolukorras.

Sotsiaalne mõju avaldub ajutise töövõimetuselehe võtjatele. 2022. aastal oli TervK andmetel 753 234 töövõimetusejuhtumit 360 674 inimesega. Haiguslehti oli sealjuures 588 762 ning neid kasutas 333 863 inimest ning 164 472 hoolduslehte vajas 65 432 inimest. Mõju sihtrühma võib pidada suureks. Ajutise töövõimetushüvitise väljamakse pikendamine mõjutab töövõimetuselehte võtvat isiku ja ajutiselt tema toimetulekut. Kuid kuna makseid kriisiolukorra ajal siiski tehakse, siis on mõju väike. Sihtrühma seinine toimimine kriisiolukorras mingil määral muutuks, kuna praegune elektrooniline ajutine töövõimetuseleht asendub paberandjal versiooniga ning hüvitise väljamakse aeg pikeneb. Tavaolukorras muudatusel mõju ei ole. Ebasoovitavate mõjude risk kaasneb juhul, kui sihtrühma toimetulek halveneb hüvitise väljamakse pikendamise tõttu kriisiolukorras. Positiivne on aga see, et muudatus toob paindlikkuse ja parema võimaluse väljamaksete jätkumiseks ka kriisiolukorras ning töö- ja teenistuskohustuse täitmisest vabastamisel ei kaota inimene sissetulekut. Eelnevat arvestades on tegemist olulise mõjuga.

Muudatusest on mõjutatud kõik tööandjad ning TervK. 2022. aastal oli Eestis 148 684 ettevõtet. Sihtrühma võib pidada suureks. Töökoormus võib suurenedagi kui TervK vaatest. Kuna ajutise töövõimetuse leht muutub elektroonilisest paberandjal versiooniks, siis võtab lehe edastamine ning sellel olevate andmete töötlemine ja kontrollimine tavapärasest rohkem aega. Sihtrühma käitumine mingil määral muutub ning võib olla vajadust ka muudatustega kohaneda. Küll aga on mõju avaldumist ja sagedust keeruline hinnata, kuna see sõltub kriisiolukorra ajal esitatavatest ajutise töövõimetuste lehtede arvust. Ebasoovitavate mõjude risk kaasneb juhul, kui tööandjate ja TervK töökoormus muutub märgatavalt ning seda on tarvis leevendada lisatööjõu palkamisega.

Postiteel rahaliste hüvitiste kojukannete muudatused kriisiolukordades

Seaduseelnõu muudatus võimaldab laiendada isikute ringi, kellele rahalised hüvitised posti teel koju tuuakse näiteks pensionärid ja puudega inimesed. SKA andmetel 2022. aastal maksti pensione 324 589 isikule, keskmine igakuine pension oli 614 eurot. 2022. aastal oli 10,89% pensionäridest üle 85-aastased. Üksi elava pensionäri toetust sai 28% pensionäridest (ca 95 tuhat pensionäri). Eestis on ligi 50 tuhat inimest vanuses 65+ raske või sügava puudega, sealhulgas ca 14 tuhat 85-aastast ja

vanemat. Seega sõja- või erakorralises seisukorras võivad need sihtrühmad vajada pensioni kojukannet. Kojukannete korralduslik pool kasvatab sel juhul ka koormust SKA-le.

Pensioni maksmise erisused erakorralise või sõjaseisukorra ajal

Eelnõu muudatus mõjutab kõiki uusi vanaduspensionari saajaid, kellel on õigus lastelisele. Tavaolukorras peavad õigustatud isikud omavahel kokku leppima, kes saab lastelisa ja kokkulepet tõendama kirjaliku nõusolekuga. Sõja- või erakorralises seisukorras ei pruugi aga olla võimalik kirjalikku nõusolekut anda (näiteks mobilisatsiooni tõttu), mistõttu jääb ühe vanema osa teisel vanemal saamata. Seetõttu antakse isikutele õigus esitada kokkulepe kuus kuud peale sõja- või erakorralise seisukorra lõppu ning SKA kohustub õigustatud isiku pensionisumma tagasiulatavalt ümber arvutama.

Lastelisa maksti 2022. aastal 205 640 pensionäriks sealhulgas uued määramised 2919 pensionäriks, keskmine määratud lastelisa oli 23,81 eurot. Uute vanaduspensionäriks majanduslikku toimetulekut mõjutab seaduseelnõu muudatus hinnanguliselt vähesel määral, kuna keskmine määratud lastelisa moodustab 3,9% keskmisest pensionist. Samas võib väga madala pensioniga inimese majanduslik olukord lastelisast ilmajäämise tõttu mõnevõrra halveneda.

Hüvitise andmine kriisiolukorra ajal

Eelnõu muudatusega antakse haldusorganile õiguse pikendada hüvitiste määramise tähtaega viieteistkümne tööpäeva võrra, kui kriisiolukorrast tulenevalt ei ole hüvitise määramist ja maksmist reguleerivas seaduses sätestatud tähtaja jooksul võimalik hüvitisi määrata.

Aastas uuendatakse ligi 29 tuhat puudeotsuse, näiteks 2022. aastal oli korduvate puudeotsuste arv 29 424. Kriisiolukorras pikendatakse neid tulevikus automaatselt.

Töölepingu seaduse muutmise – vanemapuhkus

Eelnõu muudatustega ei rakendata vanemapuhkusele jäämisel ette nähtud etteteatamistähtaega (30 kalendripäeva, kui etteteatamist ei saa asjaolusid arvestades mõistlikult eeldada. See on väga tõenäoline juhtuma kriisiolukorras, kui vanematel on vaja täita kriisi olukorraga seotud ülesandeid ning kiired muudatused vanemapuhkuse kasutamisel võivad olla nii lapse heaolu kui perekorralduse seisukohast hädavajalikud. Muudatus puudutab alla 3-aastaste lastega tööturul hõivatud lapsevanemaid, keda Eesti Tööjõu uuringu 2023. aasta I kvartali seisuga oli 53 800 (ca 7,7% kõikidest hõivatutest) ja isikuid, kes lapsevanema asemel vanemapuhkust hakkavad kasutama. Mõjutatud sihtrühma suurus on seega keskmine. Muudatus kohanemist lapsevanematelt ei eelda ning on pigem protseduuriline ning ühekordne sündmus, mistõttu on mõju ulatus ja sagedus peredele väikesed. Muudatus puudutab ka nende tööandjaid, sest töötaja vanemapuhkuse alustamise etteteatamistähtaja lühenedes peavad tööandjad tegema tavapärast operatiivsemad muudatusi tööprotsessides, näiteks kiiremini leidma vanemapuhkusele naasvale asendaja, või tööd ümber korraldama. Mõju ulatus tööandjale võib olla keskmine, sest eeldab tööandjalt sihiteadlikku kohanemist, samas ei kaasne eeldatavasti muudatustega kohanemiskulusi. Mõju sagedus on siiski tööandjatele väike, sest töötaja vanemapuhkusele minek on siiski suhteliselt harv ja ühekordne sündmus ka tavapärast. Mõjutatud sihtrühm tööandjate seas on siiski väike, arvestades töötavate alla 3-aastaste lastega perede arvu ja tegelikku isikute arvu, kellel selline vajadus kiireks vanemapuhkusele vormistamiseks tekib.

Sotsiaalministri 03.04.2002. a määruse nr 58 „Täiskasvanute hoolekandeesutuse tervisekaitsenõuded“ muutmise mõjud

Erakorralise või sõjaseisukorra väljakuulutamisel peatub turvakoduteenuse ja väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse puhul tervisekaitsenõuete rakendamine ning ei teostata kõrval

tingimuste kontrolli. Kui turvakoduteenuse ja väljapool kodu osutatava üldhooldusteenuse osutamiseks on vältimatult vajalik, siis võib loodusõnnetusest, katastroofist või nakkushaiguse levikust põhjustatud eriolukorras jätta kohaldamata tervisekaitsenõuded. Teenuste osutamisel tuleb siiski tagada vastavalt võimalustele ohutu, tervist toetav ja hügieeniline keskkond ning terviseseisundile vastav toitumine ning nõuetele vastav joogivesi. Tervisekaitsenõuete peatamine eelnimetatud olukordades on tähtis, et teenusesaajatele oleks teenus kättesaadav ka erakorralise või sõjaseisukorra ning eriolukorra ajal, mil vastavata nõuete täitmine võib olla raskendatud.

Sotsiaalministeeriumi hoolekandestatistika kohaselt osutas 2022. aastal turvakoduteenust 14 asutust ning sama aasta jooksul sai teenust 869 inimest, sh 721 last. 2021. aasta lõpu seisuga osutas väljapool kodu osutatavat üldhooldusteenust Eestis 177 asutust, kuid tegelik asutuste arv oli väiksem, sest see arv hõlmab osade asutuste puhul mitut erinevat tegevuskohta. 2021. aasta lõpuga said teenust 9100 inimest. Sihtrühma suurust võib hinnata väikeseks.

Muudatusega ei kaasne eeldatavalt kohanemiskulusi, kuna ei eelda tänastelt teenuse osutajatelt ja saajatelt mingeid ettevalmistavaid tegevusi ja annab pigem kindlustunnet, et ka erakorralise või sõja seisukorra ning eriolukorra ajal on teenused tagatud neid vajavatele inimestele. Kuigi teenuste kvaliteet võib mingil määral tervisekaitsenõuete rakendamise peatamisel langeda, siis on tegemist ikkagi positiivse mõjuga, kuna muudatus võimaldab paindlikult jätkata teenuste osutamist abivajajatele ka erakorralise, sõjaseisukorra või eriolukorra ajal ning muudatusega kaasneb turvatunne teenusesaajatele.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse muudatuste rahaline mõju ei ole otseselt hinnatav kriisiolukorra, eriolukorra, erakorralise seisukorra või sõja seisukorra avaldumisel, kuivõrd kriitilised olukorrad ja nende avaldumine, sh nende kestvus, sagedus, korraga, järjestikku või kombinatsioonis avaldumine, pole ette ennustatav. Seetõttu pole ka ette hinnatav, millised täpsemalt on kulud neis kriitilistes olukordades. Seadusemuudatused on suures osas seotud teenustele esitatavate nõuete leevendamise ja kriisiolukorras. See annab võimaluse riigil või kohalikul omavalitsusel olemasolevaid ressursse vastavalt kriisi iseloomule otstarbekamalt kasutada ja ümber suunata. Järgnevalt on välja toodud vaid need muudatused, mille puhul on eeldatav lisaressursside vajadus. Seadusemuudatuste jõustumisel on kohalikel omavalitsustel vaja jälgida, et nende enda õigusaktid oleks vajadusel õigeaegselt muudetud ja kooskõlas seadustega.

SHS muudatused

Toimetulekutoetuse määramiseks ja maksmiseks kriisiolukorras on eelnõus kavandatud muudatusi, millega võib kaasnedä täiendav kulu. Muudatus, millega kriisiolukorras võetakse toetuse arvutamisel arvesse selle eluaseme kulud, kus tegelikult evakuaatsiooni ajal ajutiselt ei viibita, võib suurendada riigieelarve kulusid juhul, kui lisandub toetuse taotlejaid, kes evakueerimise järgselt on kaotanud varasemad sissetulekud. On võimalik, et sõltuvalt kriisi iseloomust, ulatusest, ajast, inimeste sissetulekutest ja muudest asjaoludest kasvab nii toetuse saajate arv, kui ka toetuse enda suurus. Lisanduvate kulude suurust ei saa nii suure hulga muutujate tõttu arvestada. Täiendavate taotluste menetlemine suurendab kohalikele omavalitsustele toetuste menetlemise hüvitiste mahtu. Muudatus, millega kriisiolukorras lubatakse toetus ümardada 5 euro täpsusega ülespoole, avaldab mõju riigieelarvele. Keskmine toetuse suurus taotluse kohta oli 2022. aastal 373,38 eurot, selle ümardamine 375 euronni suurendanuks kulu 1,62 eurot taotluse kohta, kokku menetleti 117 877 taotlust. Toetuste hulga ja keskmise suuruse samaks jäädes oleks ümardamisega kaasnev täiendav kulu aastas ligi 0,2 mln eurot. Täiendav kulu tekib riigieelarvele, kuna kohalikele omavalitsustele hüvitatakse tehtud kulud riigieelarve toetusfondi eraldise kaudu. Lisanduda võivad kulud, mis tekivad sularahaga võimaliku arveldamise vajadusel.

PHS seaduse muudatused

PHS muudatused on seotud hüvitise saajate ringi ajutise laiendamisega kriisiolukorras, hüvitiste suurus ja maht sealjuures ei muutu. Mõningast ajutist kulude ja töökoormuse kasvu võib tekitada hüvitise saajate muutmise menetlemine.

RaKS muudatused

RaKS -i muudatused on seotud töövõimetuse hüvitise väljamaksmise pikendamisega ning töövõimetuselehe paber kandjal esitamiseks (elektroonilise asemel) ajutise õiguse andmisega. Paber kandjal andmete kogumine ja töötlemine suurendab ajutiselt töökoormust ning mõningal määral kulusid.

SÜS muudatused

Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse muudatus, millega on hüvitise andjal õigus kriisiolukorras vältimatu vajaduse korral laiendada seaduses sätestatud rahalise hüvitise riigi kulul koju kandmise isikute ringi, võib tuua täiendava kulu riigieelarvele. SKA andmetel on 2022. aasta seisuga riigis 5500 inimest, kellele hüvitis, pension või toetus koju viiakse, kojukande hind on 6,70 eurot ning selle tasub toetuse saaja. Liikumistakistusega inimestele või neile, kes elavad hajaasustusega piirkondades ning kellele pangateenus on raskesti kättesaadav, viiakse pensionid, toetused ja hüvitised koju tasuta. Täiendav kulu riigieelarvele sõltub kriisi iseloomust, ulatusest, ajast ja muudest tingimustest, mistõttu kulu otsene välja arvestamine ei ole võimalik. Kui kojukanne tuleb osutada kõikidele hetkel seda teenust kasutavatele isikutele (sh neile, kes ise selle eest tasuvad) tasuta, on riigi kulu sellele 36 850 eurot kuus. Kui kriisi iseloomu tõttu vajavad toetuste kojukannet kõik raske ja sügava puudega isikud, sh üle 85-aastased pensionärid (suurusjärg 50 000 inimest), võib kulu kojukandele enam kui kümnekordistuda.

Seadustiku teiste muudatustega täiendavat kulu riigi- või KOV eelarvele ei teki.

VRKS muudatused

Muudatusega täpsustatakse seaduse tasandil, millised on SKA ja TA ülesanded kriisis ning et rahvusvahelise kaitse taotlejate tervisekontrolli ja vältimatuid arstiabi andmist rahastatakse riigieelarvest TervK kaudu. Seaduse muudatuste rahaline mõju ei ole otseselt hinnatav kriisiolukorra avaldumisel, kuid võrd kriitilised olukorrad ja nende avaldumine, sh nende kestvus, sagedus, korruga, järjestikku või kombinatsioonis avaldumine, pole ette ennustatav. Seetõttu pole ka ette hinnatav, millised täpsemalt on kulud neis kriitilistes olukordades. Võttes näitena Ukraina kriisi ajal Eestisse saabunud Ukraina sõjapõgenikele tervishoiuteenuste korraldamise, mida rahastati ajutise kaitse saanutele riigieelarvest kaetuna läbi TervK, kes koostöös TA-ga sõlmis lepingud tervishoiuteenuse osutajaga, siis Ukraina sõjapõgenikega seotud tervishoiuteenuste kulu 2022. aastal oli 12,0 mln eurot ja 2023. aasta I kvartalis 5,0 mln eurot.

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmisel tuleb muuta järgmiseid määruseid:

- 1) sotsiaalministri 3. aprilli 2002. a määrus nr 58 „Täiskasvanute hoolekandeesutuse tervisekaitsenõuded“;
- 2) sotsiaalministri 9. jaanuari 2001. a määrus nr 4 „Laste hoolekandeesutuse tervisekaitsenõuded“;
- 3) sotsiaalministri 12. märtsi 2007. a määruse nr 28 „Tervisekaitsenõuded lapsehoiuteenusele“;
- 4) sotsiaalministri 20. juuli 2007. a määrus nr 59 „Tervisekaitsenõuded asendushooldusteenusele pere- ja asenduskodus“;

- 5) sotsiaalkaitseministri 21. detsembri 2015. a määrus nr 75 „Tervisekaitsenõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile“;
- 6) sotsiaalministri 6. detsembri 2013. a määrus nr 40 „Rahvusvahelise kaitse taotleja ja väljasaadetava tervisekontrolli ja neile osutatavate tervishoiuteenuste riigieelarvest rahastamise ulatus ja kord“;
- 7) sotsiaalministri 19. septembri 2002. a määrus nr 109 „Ajutise töövõimetuse hüvitise määramiseks ja maksmiseks vajalike dokumentide ja andmete koosseis ning hüvitise määramise ja maksmise kord“;
- 8) tervise- ja tööministri 22. juuli 2022. a määrus nr 62 „Töövõimetuslehe vormistamine ja edastamine Tervisekassale“;
- 9) Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 2021. a määrus nr 118 „Pensionilepingute pensionimaksete tegemise täpsemad tingimused ja kord“.

Rakendusaktide kavandid on esitatud seletuskirja lisas.

9. Seaduse jõustumine

Seadus on kavandatud jõustuma samal ajal tsiviilkriisi ja riigikaitse seadusega, kuna need kaks seadust on sisu osas seotud.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu väljatöötamiseks moodustati Sotsiaalministeeriumi poolt temaatilised töögrupid, millesse kuulusid Sotsiaalministeeriumi, Sotsiaalkindlustusameti, kohalike omavalitsuste ja sotsiaalasutuste ning Eesti Panga esindajad. Töögruppide seisukohti arutati ka teiste ministeeriumidega. Eelnõu esitamisele eelnes infopäev kohalikele omavalitsustele (osales 138 inimest). Lisaks tutvustati planeeritavaid muudatusi Päästeameti poolt kohalikele omavalitsustele korraldatud kriisikunsti seminaridel ja muudel üritustel.

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Siseministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Riigikantseleile ja Eesti Linnade ja Valdade Liidule ning arvamuse avaldamiseks Tervisekassale ja sotsiaalpartneritele

Algatab Vabariigi Valitsus

2023. a.